

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

**ORTAÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİ
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Eylül 2008

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
Kızılırmak Sokak, No: 8, Kocatepe/ANKARA
Tel: (312) 418 0614 Faks: (312) 417 5365
info@ted.org.tr ▪ www.ted.org.tr

ORTAÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİ

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	3
1. GİRİŞ.....	8
2. ORTA ÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİNDE SORUNLAR.....	12
2.1. İlköğretimde erişim, eşitlik ve kalite ile ilgili sorunlar.....	12
2.1.1. Temel bilişsel becerilerin kazandırılmasında yetersizlikler.....	12
2.1.2. Öğrenci başarısında okullar arası ve okul içi eşitsizlikler.....	13
2.1.3. Bilişim teknolojileri altyapısı ve kullanımında yetersizlikler.....	14
2.1.4. Yabancı dil öğretiminde yetersizlikler.....	15
2.1.5. Öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitimde yetersizlikler.....	15
2.1.6. Fiziki tesis, donanım ve altyapı yetersizlikleri.....	17
2.2. Ortaöğretimin yapısı ve ortaöğretimde kalite ile ilgili sorunlar.....	18
2.2.1. Ortaöğretim kurumlarının amaçları ile yapılanma biçiminin örtüşmemesi.....	18
2.2.2. Öğrencilerin akademik başarılarına göre liselere yerleştirilmesinin neden olduğu sorunlar.....	21
2.3. Ortaöğretime geçiş sınavları ile ilgili sorunlar.....	23
2.3.1. İlköğretimde eğitim öğretim süreci üzerinde sınav baskısı oluşması.....	23
2.3.2. Öğrencilerin sınava hazırlık amacıyla dersane, kurs ve özel derslere yönelmesi.....	25
2.3.3. Dersane, kurs ve özel ders ücretlerinin ailelere ağır bir ekonomik yük getirmesi.....	25
2.3.4. Öğretmen, öğrenci ve veliler üzerinde psiko-sosyal bir travma oluşturması.....	26
3. ORTAÖĞRETİME GEÇİŞİN YENİDEN DÜZENLENMESİ: ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	27
3.1. İlköğretimde nitelikli eğitime erişim, eşitlik ve kalite.....	27
3.1.1. Öğrenci başarısının geliştirilmesinde içerik ve materyal geliştirme.....	27
3.1.2. Okullar arası başarı farklılıklarının ve eşitsizliklerin azaltılması.....	28
3.1.3. Bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi ve bilişim teknolojilerinin öğretim programları ile bütünleştirilmesi.....	30
3.1.4. İlköğretimi izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması.....	30
3.1.5. Öğretmenlerin yeterliklerinin geliştirilmesi.....	31
3.1.6. Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanması.....	32
3.2. Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve ortaöğretimde kalite ve eşitliğin geliştirilmesi.....	32
3.2.1. Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması.....	33
3.2.2. Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması.....	34
3.2.3. Ortaöğretimde kalite, erişim ve eşitliğin sağlanması.....	37
3.3. Ortaöğretime geçişte SBS'nin kaldırılması.....	38
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	39

YÖNETİCİ ÖZETİ

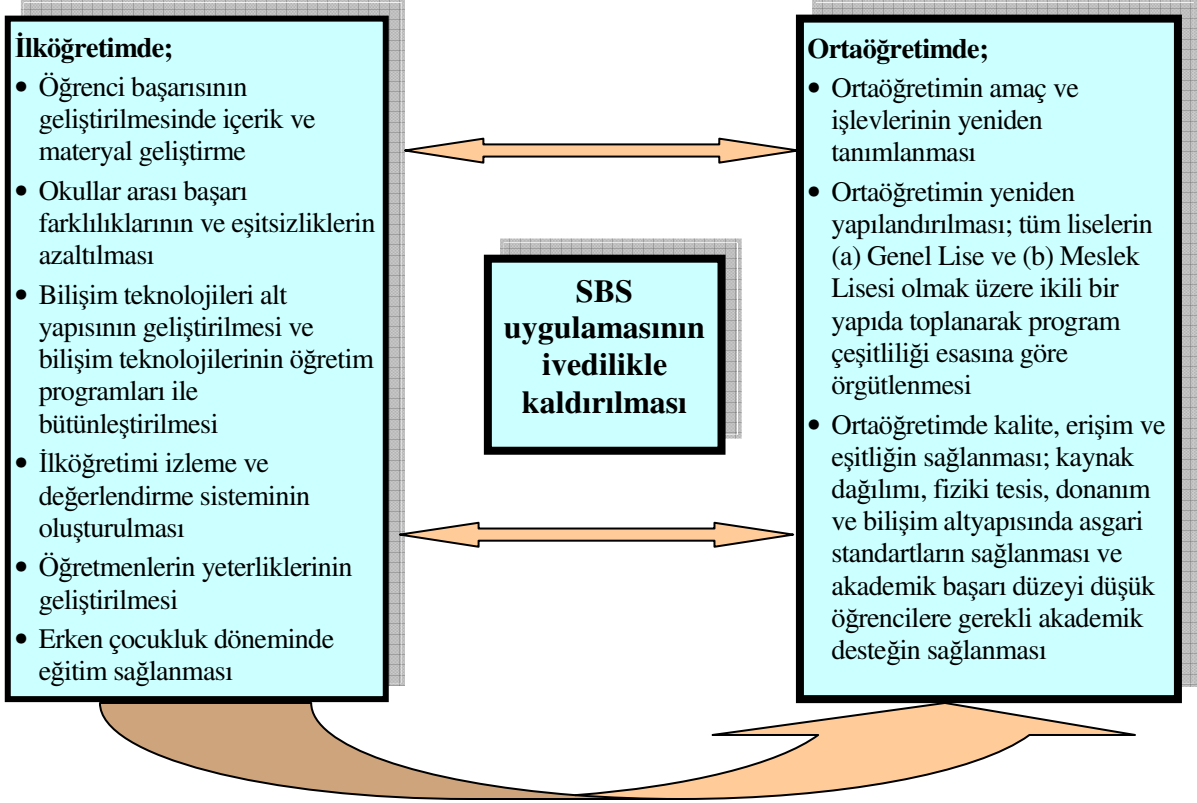
Bu rapor Türkiye’de ortaöğretime geçiş sistemi ile ilgili sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin olarak Türk Eğitim Derneğinin görüş ve önerilerini sunmak üzere hazırlanmıştır. Raporda ortaöğretime geçiş sistemi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri; ortaöğretime geçiş sisteminin yeniden düzenlenmesi için sınavların ötesinde, ilköğretim ve ortaöğretimin bütünde ele alınmasını öngören bir yaklaşım ile geniş kapsamlı bir çerçeve içinde sunulmuştur.

İlköğretimde (a) temel bilişsel becerilerin kazandırılmasında yetersizlikler, (b) öğrenci başarısında okullar arası ve okul içi eşitsizlikler, (c) bilişim teknolojileri altyapısı ve kullanımında yetersizlikler, (d) yabancı dil öğretiminde yetersizlikler, (e) öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitimde yetersizlikler ve (f) fiziki tesis, donanım ve altyapı yetersizlikleri gibi nedenlerle öğrenci başarısında okullar arasında ve okulların kendi içinde önemli ölçüde makas açıklığı oluşmaktadır. Bu makas açıklığı ile ortaöğretime geçişteki eleyici sistem bir araya geldiğinde, yoğun bir sınav baskısı oluşturmakta ve bu baskı öğrencilerin özel derslere ve dershanelere yönelmesine neden olmaktadır. Dershane, kurs ve özel ders ücretleri ailelere ağır bir ekonomik yük getirmesinin de ötesinde, ailelerin yaşamını etkileyerek psiko-sosyal bir travma oluşturmaktadır. Öğrenciler gelişimlerinin en kritik evrelerinden biri olan ergenlik döneminin sorunları ile baş etmeye çalışırken, bir de sınav baskısı ve stresi altında ezilmektedir.

Ortaöğretimin yapısındaki çarpıklıklar ve eşitsizlikler mevcut ortaöğretime geçiş sisteminin varlık nedenini oluşturmaktadır. Hem Genel Liseler hem de meslek liseleri kendi içinde, çağın koşullarına uygun olmayan, yapay bir parçalanmışlık ve türlere ayrılmışlık göstermektedir. Ortaöğretimin amaçları ve işlevleri yeniden değerlendirilip tanımlanmadan ortaöğretime geçiş sorununun çözülmesi mümkün değildir. Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse, lise türlerinin neden var olduğunu ve gerekliliğini sorgulamadan geçiş sistemini çözümlenmeye çalışmak, artık geçerliğini kaybetmiş lise türleri için öğrencilerin nasıl seçileceğini belirlemek gibi anlamsız bir çabaya dönüşmektedir.

Raporda sunulan öneriler aşağıdaki şekilde şematik olarak gösterilmiştir. SBS uygulamasının kaldırılması, ancak eş zamanlı olarak ilköğretim ve ortaöğretimde eğitim

öğretimin kalitesini geliştirmeye ve ortaöğretime yeniden yapılandırmaya yönelik öneriler birbiriyle ilişkilendirilmiştir.

SBS uygulamasının kaldırılması ile birlikte, ilköğretimde öngörülen çözümlerin gerçekleştirilmesi ve ortaöğretimde yeniden yapılandırma her iki eğitim kademesinde bir etkileşim oluşturacaktır. İlköğretimdeki iyileştirmeler ortaöğretim için iyi bir alt yapı oluşmasını sağlayacak, ancak ortaöğretimde yeniden yapılandırma ile de ortaöğretimdeki çarpık yapılanmanın ilköğretim üzerinde oluşturduğu baskı ortadan kalkacaktır.

Bu raporda tanımlanan sorunların çözümünün eş zamanlı ve iç içe girmiş üç boyutu bulunmaktadır. Birinci boyutta ilköğretimde kalitenin geliştirilmesi ve eşitliğin sağlanması, ikinci boyutta ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve üçüncü boyutta ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesi yer almaktadır. Bu üç boyutta sunulan öneriler aşağıda sunulan çerçeve zamanlama içinde gerçekleştirilebilir:

Ortaöğretime Geçiş Sisteminin Yeniden Düzenlenmesi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar için Çerçeve İş-Zaman Çizelgesi

Yıl	Çözüm önerisi	Açıklamalar
2009- 2012	Ortaöğretime geçişte SBS'nin kaldırılması	Yükseköğretime hazırlayan tüm Genel Liselerin aynı lise türü içinde toplanması ve bu liselerde Anadolu Liseleri türü bir program uygulanması 2010 yılı itibariyle gerçekleştirilebilir. Ancak mesleki- teknik eğitim veren liselerle ilgili yeniden yapılandırmanın 2009- 2012 yılı itibariyle tamamlanması öngörüldüğünden; yükseköğretime hazırlayan Genel Liselere öğrenci yerleştirmede SBS uygulaması hemen 2010 yılında terk edilerek, sadece mesleğe ve/veya yükseköğretime hazırlayan liseler için yeni bir sınav/sınavlar düzenlenip, 2012 yılında mesleki eğitime öğrenci yerleştirmede yeni bir sistem uygulamaya konabilir.
2009	Ortaöğretime geçiş sisteminin yeniden düzenlenmesinin planlanması	(a) ilköğretimde kalite, erişim ve eşitlik sorunları, (b) ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve (c) ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesi için bir ulusal program ve yol haritasının oluşturulması; yapılacak çalışmalarda MEB dışında ilgili kamu kurum kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin de katılımlarının sağlanması
İlköğretimde nitelikli eğitime erişim, eşitlik ve kalite		
2009- 2012	Öğrenci başarısının geliştirilmesinde içerik ve materyal geliştirme	Özellikle başarı düzeyi düşük öğrencilerin öğrenmelerini destekleyecek nitelikte içerik ve öğretim materyallerinin oluşturulması yoluyla tam öğrenmenin desteklenmesi
2009- 2015	Okullar arası başarı farklılıklarının ve eşitsizliklerin azaltılması	Okullar arası başarı farkı ve eşitsizliklerin azaltılması burada öngörülen tüm çözüm önerileri ile ilgili olmakla birlikte, öncelikle (a) kaynak dağılımının dengelenmesi, (b) öğretmen dağılımında nitelik ve niceliksel olarak denge sağlanması, (c) öğretmenlerin mesleki niteliklerinin geliştirilmesi, (d) teknolojik altyapının dengeli biçimde geliştirilmesi, (e) başarısızlık riski yüksek öğrencilere yönelik destek programları oluşturulması
2009- 2012	Bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi ve bilişim teknolojilerinin öğretim programları ile bütünleştirilmesi	Bilişim teknolojileri alt yapısının tüm okullarda asgari bir standarda kavuşturulması ve bilişim teknolojilerinin başarıyı desteklemesini sağlayacak biçim öğretim programları ile bütünleştirilmesi
2009- 2012	İlköğretimi izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması	Öğrenci başarısının geliştirilmesinde alınabilecek önlemler ve müdahale alanlarını belirleyebilmek ve hızlı karar vermeyi sağlayacak verilerin teminini olanaklı kılacak bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması; sistemin müfredat uygulamalarının izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak biçimde ve bir karar destek sistemi olarak tasarlanması
2009- 2012	Öğretmenlerin yeterliklerinin geliştirilmesi	Öğretmenlerin tüm öğrencilerin öğrenmesini sağlayacak yöntem, teknik ve becerileri kazanmaları ve geliştirmelerini destekleyecek bir sürekli yetiştirme programının uygulanması
2009- 2020	Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanması	Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanmasında özellikle eşitsizlikleri azaltıcı yönde bir politika oluşturulması ve başarısızlık riski yüksek nüfusa öncelikli olarak hizmet sağlanması; 10 yıllık süre içinde öğretmen açığı ve alt yapı sorunlarını çözerek okulöncesi eğitimde okullulaşma oranının %75'in üzerine çıkarılması

Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve ortaöğretimde kalite ve eşitliğin geliştirilmesi

---

2009	Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması	Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin ülkenin ihtiyaçları, uluslar arası standartlar (ISCED vb.), uluslar arası mesleki yeterlikler ve meslek standartları gibi hususlar göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanması; yapılacak çalışmalarda MEB dışında ilgili kamu kurum kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin de katılımlarının sağlanması
2009-2012	Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması	Ortaöğretim kurumlarının yükseköğretime hazırlayan liseler ile mesleğe ve/veya yükseköğretime hazırlayan mesleki-teklik liseler biçiminde yeniden yapılandırılması; yükseköğretime hazırlayan Genel Liselerin tek lise türü altında toplanarak program çeşitliliğinin esas alınması ve mesleki teknik liselerin tek çatı altında toplanarak program çeşitliliğine göre örgütlenmesi; fen liselerinin ise sayıları sınırlandırılarak üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren istisnai liseler olarak değerlendirilmesi
2009-2015	Ortaöğretimde kalite, erişim ve eşitliğin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> - Tüm liselerde fiziki tesis, donanım ve eğitim teknolojiler alt yapısının ortak bir standarda kavuşturulması, - Liselerin öğretim programlarında öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun ders ve program seçeneklerinin oluşturulması, - Öğretmenlerin her öğrencinin kaliteli bir eğitime erişim ve öğrenme hakkını güvence altına almalarını sağlayabilecek bir anlayış ve mesleki donanıma sahip olmalarını sağlayacak bir mesleki gelişim programı çerçevesinde yetişmelerinin sağlanması, - Liselerin akademik başarılarını izleme, değerlendirme ve geliştirmeye yönelik bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması, - Başarısızlık riski yüksek birey ve sınıflara, eksiklikleri telafi etmeye yönelik destek programlarının uygulanması, - Etkili bir bireysel, eğitsel ve mesleki rehberlik sisteminin oluşturulması ve öğrencilere rehberlik hizmetlerinin sağlanması

Bu rapordaki çözüm önerileri, ortaöğretime geçiş sisteminin yeniden düzenlenmesi için sınavların ötesinde, ilköğretim ve ortaöğretimin bütünde ele alınmasını öngören bir yaklaşım ile geniş kapsamlı bir çerçeve içinde sunulmuştur. Bu kadar geniş kapsamlı bir çözümün ayrıntılarının ilgili tüm tarafların katılımı ile tartışılması ve olgunlaştırılması, çözümlerin gerçekçiliği ve uygulanabilirliği açısından olmazsa olmaz bir koşul olarak değerlendirilmektedir.

Türk Eğitim Derneği olarak, raporda sunulan çözüm önerilerinin Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretimin geliştirilmesi, eğitim öğretim üzerinde sınav baskısı ve mevcut geçiş sisteminin diğer yan etkilerinin ortadan kaldırılması ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılmasında yeni bir açılım sağlayacağına inanıyoruz. Türk eğitim sistemi ülkenin sosyal sermayesini öğrencilerin hangi liseye nasıl yerleştirileceğine odaklanmış ve genç kuşakların daha nitelikli eğitim almasına hiçbir artı değer katmayan bir ortaöğretime geçiş

sisteminin sürekliliğini sağlama adına heba edemez. İlköğretim ve ortaöğretimde eğitim öğretimin niteliği geleceğimizi tehdit etmektedir. Türk Eğitim Sisteminin ivedilikle mevcut ortaöğretime geçiş sistemini terk etmesi ve eř zamanlı olarak da ilköğretimde kalite, erişim ve eşitliği sağlayacak, ortaöğretimde ise kalite erişim ve eşitliği güvence altına alacak bir yeniden yapılanmayı öngören çözümleri hayata geçirmelidir.

ORTAÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. GİRİŞ

Türkiye’de ilköğretim sisteminde okullar arası başarı farklılıkları oldukça yüksektir. PISA araştırması¹ bulgularına göre Türkiye OECD ülkeleri içinde okullar arası başarı farklılığının en yüksek olduğu iki ülkeden biridir. Okullar arası başarı farklılıklarının %70 civarında olması okullar arasında eğitimin kalitesi açısından ciddi boyutta eşitsizliklerin olduğunu göstermektedir. Ortaöğretim Kurumlarına Giriş Sınavında (OKS) okulların ortalama puanları değerlendirildiğinde, PISA araştırması sonuçlarını destekleyen bulgular elde edilmektedir. Ortalama başarı dağılımının okullar arası eşitsizliğini incelemek üzere hesaplanan Gini katsayısı 0,65 civarındadır². Okullar arası eşitsizliğin doğal bir sonucu olarak aileler belirli ilköğretim okullarını tercih etmeye yönelmektedir. Bu tercihte ise en önemli etken ilköğretim okulunun OKS/SBS başarısı olarak görülmektedir. Öğrenci, veli ve öğretmenlerin sadece OKS’ye odaklanması, okullar arası başarı farklılıklarının nedenleri ve bu farklılıkların giderilmesi için çözümler oluşturulmasını güçleştirmektedir. Bu durumda ilköğretimden yükseköğretime kadar her düzeyde elemeye dayalı bir eğitim sisteminde, eşitsizlikler daha ilköğretim düzeyinde belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

İlköğretimden ortaöğretime geçiş ile ilgili tartışmalar daha çok öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına nasıl yerleştirileceği ya da yerleştirme işlemine esas teşkil eden puanların nasıl belirleneceği üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle, mevcut uygulamanın dayandığı temel varsayımların sorgulanması, ilköğretimde kalite, erişim ve eşitlik, Türkiye’nin nasıl bir ortaöğretim sistemine ihtiyacı olduğu ve ortaöğretimin nasıl yapılandırılması gerektiği gibi konular sınav odaklı tartışmaların gölgesinde kalmaktadır.

Türkiye’de ortaöğretime geçiş sistemi temelde öğrencilerin *mesleklere/branşlara ayrışmasının lisede yapılması gerektiği* ve *öğrencilerin akademik yetenek ve yeterliklerine göre gruplandırılarak eğitim öğretim görmelerinin başarıyı artıracacağı* varsayımlarına dayanarak yapılandırılmıştır. Her ne kadar bu varsayımlar herhangi bir yasal metinde açıkça ifade edilmemiş olsa da, liselerin alanlara göre birbirinden bağımsız örgütlenme

yapısı ve öğrencilerin OKS/SBS puanlarına göre okullara yerleştirilmeleri, söz konusu varsayımların mevcut uygulamaları biçimlendirdiğini göstermektedir.

Türkiye’de ortaöğretimin yapısı incelendiğinde, mevcut yapılanma biçiminin ortak bir ortaöğretim vizyonuna dayanmadığı görülecektir. Yükseköğretime hazırlayan Genel Lise eğitimi kendi içinde; (a) Genel Lise, (b) Fen lisesi, (c) Anadolu Lisesi, Çok Programlı Lise ve (d) Sosyal Bilimler Lisesi gibi farklı lise türlerine ayrılmaktadır. Anadolu Liseleri ise kendi içinde Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi gibi çeşitlere ayrılmaktadır. Anadolu öğretmen liseleri resmi olarak mesleki eğitim kapsamında sınıflandırılrsa da, Türkiye’de fiili olarak orta öğretim düzeyinde öğretmenlik meslek eğitimi verilmemektedir. Ortaöğretim düzeyinde öğretmenlik meslek eğitiminin tanınan bir karşılığı ve belgelendirmesi de bulunmamaktadır. Mesleki ve teknik eğitim veren liseler ise farklı Genel Müdürlüklere bağlı olarak örgütlenmiş, birbirinden bağımsız bir yapılanma göstermektedir.

Ortaöğretimin yapılanması oldukça katı bir nitelik taşımakta ve *mesleklere/branşlara ayrışmasının lisede yapılması gerektiği* varsayımına dayanmaktadır. Bu yapı içinde ilköğretimden ortaöğretime geçişte öğrencilerin okullara yerleştirilmesinin OKS puanına göre yapılması ya da Seviye Belirleme Sınavı (SBS) puanına göre yapılacak olması, yalnızca ortaöğretimde eğitim öğretimin niteliğini etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda ilköğretimde eğitim öğretimi, öğrencileri, velileri ve öğretmenleri baskı altına almaktadır. Yeterli ve etkili bir mesleki rehberlik de sağlanamadığından, ortaöğretime geçiş sistemi büyük kitleler için önemli bir sorun niteliği taşımaktadır. Orta öğretime geçiş ile ilgili sorunların tartışılmasında ve çözüm arayışlarında sorunun sınav odaklı olarak tanımlanması, çözümlerin de doğal olarak sınavın nasıl yapılacağı ve ortaöğretime geçiş puanının nasıl hesaplanacağı üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle de, hem ilköğretimde hem de ortaöğretimde eğitimde kalitenin nasıl geliştirilebileceği, erişim ve eşitlik sorunlarının nasıl çözülebileceği ile ilgili sorular çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Mevcut yapı ve yapının ortaya çıkardığı eşitsizlikler devam ettiği sürece, ortaöğretime geçiş modeli sorunları çözmek bir yana, kendisi bir sorun olmakta ve mevcut durumda yaşanan sorunlara da yenilerini eklemektedir.

Büyük çerçeveden bakıldığında ortaöğretime geçiş sorununun, ilköğretim ve ortaöğretimin bütünü içinde Türkiye’nin insan kaynağının nasıl yetiştirileceği, temel insanî sermayesinin niteliklerinin neler olacağı sorunu içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut

ortaöğretime geçiş sistemi, ortaöğretimin mevcut örgütsel yapısının, yani ortaöğretim kurumlarının nasıl yapılandırıldığına ilköğretim üzerine dikte ettiği bir sonuçtur. Sorun sınavın nasıl yapıldığı ve liselere öğrencilerin nasıl yerleştirildiğinden çok;

- (a) günümüz koşullarında mevcut lise yapılanmasının, lise türlerinin ve program türlerinin hala geçerli olup olmadığı ve ortaöğretimin bugünkü yapısının nasıl olması gerektiği,
- (b) kaliteli, eşit ve her bir bireye erişim olanağı sağlanan bir ortaöğretimin nasıl yapılandırılacağı,
- (c) bireylerin tercihlerinin sadece puana dayalı bir eleme ile sınırlandırılması yerine etkili bir rehberlik sisteminin nasıl geliştirilebileceği ve bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun biçimde yönlendirilmelerinin nasıl sağlanacağı ile ilgilidir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde ortaöğretim sistemi incelendiğinde, bu ülkelerde ortaöğretimin yapısı ve özellikleri birinden diğerine farklılık göstermekle birlikte, bazı ortak temel özelliklere de sahip olduğu görülmektedir. En belirgin özellik, öğrencilerin akademik başarılarına göre liselere ayrıştırılması/gruplanması yerine, öğrencilere okul içinde ilgi ve yeteneklerine göre ders seçenekleri sunulmasıdır. AB ülkelerinde ortaöğretimin yapısı incelendiğinde genel olarak ortaöğretimin; (a) üniversiteye hazırlayan Genel Lise eğitimi ve (b) mesleğe (ve/veya yükseköğretime) hazırlayan mesleki eğitim biçiminde ikili bir yapı içinde örgütlendiği görülmektedir³. Geleneksel olarak Almanya ve Fransa gibi bazı ülkelerde ortaöğretimde branşlara/alanlara göre yapılanma oldukça katı olmakla birlikte, bu ülkelerde de son yıllarda bu katı yapılanmanın değiştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca bu ülkelerde mesleki ve teknik eğitim, tanımlanmış yeterlikler ve meslek standartları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Fransa, Almanya ve İsveç gibi pek çok ülkede meslek eğitiminin önemli bir kısmı işbaşında ya da işletmelerde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de ortaöğretimin genel durumu değerlendirildiğinde, bir taraftan yükseköğretime hazırlayan Genel Liselerin çeşitliliği, diğer taraftan bu liselerin önemli bir oranının öğrenciyi yükseköğretime hazırlamada da oldukça yetersiz kaldıkları görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitimde ise durum daha da karmaşık bir hal almaktadır. Uluslararası standartlara göre günümüzde ortaöğretim düzeyinde herhangi bir meslek sertifikası ya da yeterlik belgesi verilmesi söz konusu olmayan bazı alanlar hala mesleki eğitim kapsamında yer almaktadır. Örneğin Anadolu öğretmen liseleri artık işlevini bütünüyle yitirmiştir. Ortaöğretim düzeyinde

öğretmen yetiştirme söz konusu olmadığı halde bu programların varlığı devam etmektedir. Mesleki ve teknik eğitimin kapsamının uluslar arası standartlar çerçevesinde yeniden tanımlanması gerekmektedir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimde yapay örgütlenme ve farklı Genel Müdürlükler altında yapay ayrılmışlık kaynak kullanımı ve verimliliği olumsuz etkilemektedir.

Bu raporda ortaöğretime geçiş sistemi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri üç ana başlıkta ele alınmıştır:

- (a) Bunlardan birincisi ilköğretimde erişim, eşitlik ve kalite olarak tanımlanmıştır. Bu raporun başlığı “Ortaöğretime Geçiş Sistemi” olmakla birlikte, ortaöğretime geçiş ilköğretimde eğitim öğretimin niteliğinden bağımsız olarak değerlendirilemez. İlköğretimde eğitimin kalitesi ve nitelikli bir eğitime erişimde eşitlikle ilgili sorunlar, ortaöğretime geçişte özellikle özel ders ve dersanelere yönelme gibi olguları desteklemekte ve ortaöğretimdeki eşitsizliklerin alt yapısını oluşturmaktadır. Bu nedenle raporda öncelikle ilköğretimde nitelikli bir eğitime erişimde eşitlik ve eğitimi kalitesi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır.
- (b) İkinci olarak ise ortaöğretimin yapısı ve ortaöğretimde kalite ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Mevcut ortaöğretime geçiş sisteminin, ortaöğretimde ülkenin ihtiyaçları ve çağın gereklerine uymayan bir yapılanmanın sonucu ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede rapor ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanmasını ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir.
- (c) Son olarak raporda ortaöğretime geçiş sınavları ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur. Ortaöğretime geçiş sınavlarının ortaöğretimde mevcut yapılanmanın bir sonucu olduğu noktasından hareketle, öngörülen yeniden yapılanmada mevcut sınavların varlık nedeninin ortadan kalkacağı öngörülmektedir.

Bu raporun amacı ilköğretimden ortaöğretime geçişte sorunları tanımlamak ve çözüm önerileri geliştirmektir. Sınav ve seçme yönteminin nasıl yapılacağına odaklı tartışma ve çözümler, mevcut sorunlara çözüm olmaktan çok yeni sorunlar üretmektedir. Bu nedenle raporun temel yaklaşımı, ortaöğretime geçiş sorununun ele alınmasında ve çözüm arayışlarında sınav odaklı bir yaklaşım yerine, ilköğretim ve ortaöğretimin işlev ve amaçlarını da dikkate alan bir bütünlük içinde sorunların tanımlanması ve çözümler sunulmasıdır.

2. ORTA ÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİNDE SORUNLAR

Ortaöğretime geçiş sisteminde sorunlar ilköğretimde erişim, eşitlik ve kalite, ortaöğretimin yapısı gibi sorunlardan bağımsız olarak ele alınamaz. Temelde ortaöğretime geçiş sisteminin nasıl düzenlendiği; sınavların nasıl yapıldığı ve ortaöğretim kurumlarına yerleştirme puanlarının nasıl hesaplandığından önce, sınavların neden yapıldığının ve mevcut ortaöğretime geçiş sisteminin dayandığı paradigmanın sorgulanması gerekmektedir. Ortaöğretime geçiş sisteminin tanımlanmasında “neden?” sorusu “nasıl?” sorusundan önce gelmelidir. Bir uygulamanın neden yapıldığı tartışılmadan, nasıl yapıldığı tartışılamaz. Bu çerçevede, ortaöğretime geçiş sistemi ile ilgili sorunlar üç başlık altında irdelenmektedir:

- (a) İlköğretimde erişim, eşitlik ve kalite ile ilgili sorunlar,
- (b) Ortaöğretimin yapısı ve ortaöğretimde kalite ile ilgili sorunlar,
- (c) Ortaöğretime geçiş sınavları ile ilgili sorunlar.

2.1. İlköğretimde erişim, eşitlik ve kalite ile ilgili sorunlar

SBS mevcut uygulanan haliyle ilköğretimde eğitim öğretimin kalitesinin geliştirilmesine bir katkı sağlamamaktadır. Sınav sonuçlarından elde edilen veriler Türkiye’de ilköğretim okullarında eğitimin niteliği hakkında önemli ipuçları sağlayacak nitelikte olmasına karşın, verilerin okulda verilen eğitimi değerlendirme ve geliştirmeye yönelik çalışmalarda kullanılması yönünde bilinen bir çalışma bulunmamaktadır. SBS’de asıl amacın öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlamak olduğu dikkate alındığında, SBS’den elde edilen verilerin eğitim öğretimin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda kullanılmasında da sınırlılıklar olacaktır.

2.1.1. Temel bilişsel becerilerin kazandırılmasında yetersizlikler

Hem OKS ve Öğrenci Başarısını Belirleme Sınavı⁴ (ÖBBS) gibi ulusal değerlendirme sonuçlarına hem de PISA, TIMMS ve PIRLS gibi uluslar arası araştırma sonuçlarına göre, *çok az sayıda öğrenci temel bilişsel becerileri kazandıracak nitelikte bir eğitim alabilmektedir.* Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun akademik başarı düzeyi ya da temel becerileri kazanma düzeyi oldukça düşüktür. Öğrenci başarı düzeyinin belirlenmesi için iller düzeyinde yapılan sınavlar ile PISA, TIMMS ve PIRLS gibi uluslar arası araştırmalar

öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun temel sayısal ve sözel okur-yazarlık düzeylerinin ya da becerilerinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Türkiye’de öğrenciler temel becerileri kazanma düzeyleri bakımından uluslar arası ortalamaların çok altında kalmakta ve uluslar arası karşılaştırmalarda AB ülkeleri ve OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında genellikle matematik, okuduğunu anlama ve fen bilimleri alanlarında son sıralarda yer almaktadır. Bu çerçevede SBS/OKS uygulaması ile yapılan işlem, öğrencilerin ortaöğretim kurumlara yerleştirme için sıralanmasından ibaret gözükmektedir. Öncelik sıralama olduğu için, bu sınavların sonuçlarının eğitimin niteliği konusunda sağladığı verilerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

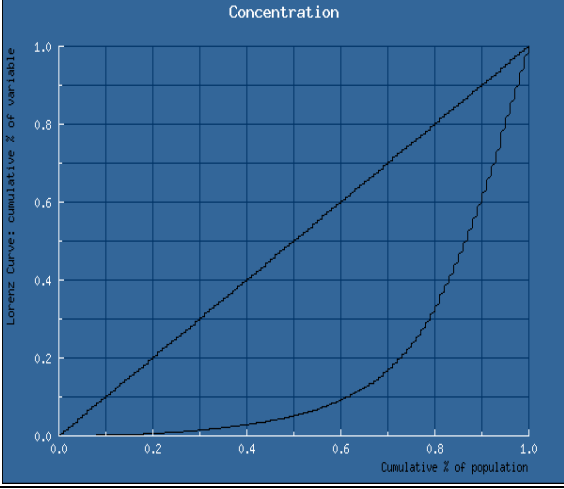
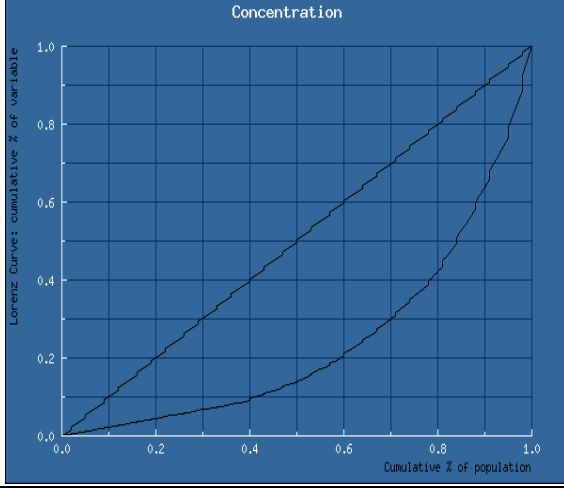
2.1.2. Öğrenci başarısında okullar arası ve okul içi eşitsizlikler

OKS ve ÖBBS gibi ulusal sınavların, öğrenci başarı düzeyinin belirlenmesi için iller düzeyinde yapılan sınavlar ile PISA, TIMMS ve PIRLS gibi uluslar arası araştırmaların ortak bulgusu; Türkiye’de okullar arası başarı farklarının çok yüksek olduğu yönündedir. Eğitimde eşitsizliklere ilişkin tartışmalarda daha çok bölgeler arası eşitsizlikleri vurgulanmakta ve illerde okullar arası eşitsizlikler çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Örneğin 2005 OKS sonuçları incelendiğinde; iller içinde okullar arası başarı farklılığının ($F_{(80;15879)}=11,037$; $p=0,000$; $r^2=0,053$) iller arası farklılıklardan çok daha geniş boyutta olduğu görülmektedir. İller içinde en yüksek OKS puanı okul ortalaması, en düşük okul ortalamasınının 1,5 katı ile 7,6 katı arasında değişmektedir. Okulların OKS puan ortalamalarının dağılımında eşitsizliğin incelenmesi için Gini katsayısı^(*) 0.65 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 1A ve Çizelge 1B eşitsizliğin yalnızca resmi okullar içinde değil, özel okulların kendi içinde de önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu boyutta bir eşitsizlik, bir okuldan diğerine başarı düzeyi arasında uçurum olduğunu göstermektedir.

PISA, TIMMS ve PIRLS gibi uluslar arası araştırmaların sonuçlarına göre de Türkiye OECD ülkeleri içinde 15 yaş grubu öğrencilerde okullar arası başarı farklılığının en yüksek olduğu ikinci ülke olarak görülmektedir. Okullar arası başarı farklılıkları, eğitime erişim ve

^(*)Gini katsayısı daha çok yoksulluk ve gelir dağılımında eşitsizliğin incelenmesinde kullanılan 0,00 ile +1,00 arasında değişen bir değer alır. Gini katsayısında 0,00 değeri tam eşitliği ve +1,00 değeri tam eşitsizliği gösterir. Öğrenci başarısının değerlendirilmesinde kullanıldığında Gini değeri arttıkça analiz birimleri arasında başarı farklılıklarının da arttığını ifade eder. Gini katsayısı için 0,30’un üzerinde bir değer önemli derecede eşitsizlik göstergesi olduğu kabul edilmektedir.

ÇİZELGE 1A. Resmi ve Özel Okullar 2005 OKSTM Puanlarının Konsantrasyon Dağılımı	ÇİZELGE 1B. Özel Okullar 2005 OKSTM Puanlarının Konsantrasyon Dağılımı
	
Gini Katsayısı=0,65	Gini Katsayısı=0,52

Kaynak: Karip, E. & Apaydın, Ç. (2007). İlköğretimde erişim ve eşitlik. 1. Ulusal İlköğretim Kongresi, 15-17 Kasım, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

eğitim hizmetlerinden yararlanmada dezavantajlı nüfus için eğitimde eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. İlköğretime kayıtların okulun bulunduğu bölge ile sınırlandırıldığı da göz önünde bulundurulduğunda, başarı düzeyi düşük okulların çevresinde yaşayan nüfusun niteliği düşük bir eğitim almaya mahkûm olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Milli Eğitim Temel Kanunda yer alan “fırsat ve imkân eşitliği” ilkesi ile de çelişmektedir.

2.1.3. Bilişim teknolojileri altyapısı ve kullanımında yetersizlikler

Yenilenen ilköğretim programlarında bilişim teknolojilerinin kullanılması öngörülmekle birlikte, bilişim teknolojilerinin öğretme-öğrenme süreci ile bütünleştirilmesi gerçekleştirilememiştir. Son yıllarda bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi yönünde önemli ölçüde gelişme kaydedilmesine karşın, hem donanım yetersizlikleri hem de teknolojinin kullanımı ile ilgili yetersizlikler devam etmektedir. Bu yetersizlikler, akademik başarı üzerinde beklenen olumlu etkinin elde edilememesine ve öğrencilerin bilişim teknolojilerini kullanma becerilerinin yeterince geliştirilememesine neden olmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de bazı araştırma sonuçlarına göre bilişim teknolojilerini kullanma düzeyi ile akademik başarı arasında gözlenen olumsuz ilişki⁵, teknolojinin etkili ve amacına uygun kullanılmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin bilişim teknolojilerini

kullanmada yetersizlikleri de var olan teknolojik altyapının dahi yeterince kullanılamaması sonucunu doğurmaktadır⁶. AB ülkelerinde bir bilgisayara düşen ortalama öğrenci sayısı 10,6 olmasına karşın, halen Türkiye’de ilköğretimde bir bilgisayara düşen öğrenci sayısı 45 civarındadır. Okul çağı nüfusun büyüklüğü önemli bir etken olmakla birlikte, bir bilgisayardan 45 öğrencinin yararlanması da pratik olarak ortaya çıkaracağı güçlükler ve yetersizlikler dikkate alınmak durumundadır.

2.1.4. Yabancı dil öğretiminde yetersizlikler

Yabancı dil öğretiminde kronikleşmiş bir başarısızlık söz konusudur. Yabancı dil öğretiminde yetersizlikler müfredatın yapısı, içeriği, yöntem ve yaklaşımları, öğretmenlerin niteliği, öğrencilerin yabancı dile ilişkin ilgi ve tutumları ve kaynaklarla ilgili yetersizliklerle açıklanabilir. İlköğretimde İngilizce dersi için programlar yenilenmiş olmakla birlikte, İngilizce ders kitaplarının niteliği ile ilgili sorunlar devam etmektedir. Ayrıca, İngilizce öğretmenleri ile ilgili nicelik ve nitelik sorunları vardır. İngilizce öğretmenliği programlarından mezun olanların sayılarının yetersiz kalması nedeniyle, İngilizce öğretmenliği kadrolarına yıllardır alan dışından atamalar yapılmıştır. Bu atamalar, atanmış öğretmenler için kazanılmış haklar oluşturduğundan, alan dışı atamaların olumsuz etkileri uzun yıllar devam edecektir. SBS uygulamasında yabancı dilin de sınav kapsamına alınmış olması, okulda yabancı dil eğitime önem verilmesi bakımından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak yeter sayıda ve nitelikte öğretmenin dahi bulunmadığı bir okulda öğrencinin yabancı dil bilgisine dayalı olarak sıralamaya tabi tutulması; öğrencinin yabancı dil öğrenebilmesi için asgari koşulları sağlayamamış olmamızın ve dolayısıyla yabancı dil öğretememiş olmamızın bedelini öğrenciye ödetmek anlamına gelmektedir.

2.1.5. Öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitimde yetersizlikler

Öğretmen eğitiminde karşılaştırılabilir göstergeler olarak, hizmet öncesi öğretmen eğitiminin süresi ve öğretmen yetiştirme programlarında öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ya da “pedagojik uygulama eğitimi” olarak nitelenen dersler ile genel eğitim derslerinin dağılımı esas alınmaktadır⁷. Bu iki temel gösterge açısından değerlendirildiğinde, Türkiye’de öğretmen eğitiminin mevcut durumu AB ülkelerinde öğretmen eğitimi ile büyük ölçüde uyum göstermektedir. Türkiye’de öğretmen eğitiminde en az dört yıllık bir program

uygulanmaktadır. AB ülkelerinden bir kısmında beş yıllık bir eğitim programı uygulanmakta, 14 ülkede ise dört yıllık bir program uygulanmaktadır. Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ile genel eğitim dersleri arasındaki denge bakımından AB ülkeleri kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Bu kapsamda değerlendirilen dersler, Türkiye’de “öğretmenlik meslek bilgisi dersleri” olarak adlandırılan derslerle sınırlı olmayıp, daha geniş kapsamda ve doğrudan ilgili branşın ya da alanın öğretimi ile ilgili dersler yanında bilişim teknolojilerinin kullanımı ve yöntem ve yaklaşımlarla ilgili dersleri de kapsamaktadır.

Türkiye’de birçok alanda öğretmen arzı fazlalığı bulunmakla birlikte, araştırmalar, özellikle yeni öğretim programlarında ön plana çıkan, öğrenci merkezli yaklaşım ve yöntemleri uygulamada öğretmenlerin yetersiz kaldığını göstermektedir⁸. Öğretmen yeterlikleri ise öğrenci başarısını doğrudan etkilemektedir. Öğretmenlerin hizmet içi yetiştirilmesinde geleneksel yöntemler kullanılmakta ve öğretmen yetiştirmeye ayrılan kaynakların büyük bir kısmı yolluk ve yevmiyeler için kullanılmaktadır. Bu durumda her yıl eğitim verilebilecek öğretmen sayısı ve verilen eğitimin maliyet/etkililik oranı düşük kalmaktadır. Son beş yılda ortalama MEB hizmet içi Eğitim Dairesi Başkanlığınca hizmet içi eğitim sağlanan öğretmen sayısı dikkate alındığında, ortalamada bir öğretmene ancak 20 yılda bir kez hizmet içi eğitim verilebileceği görülmektedir.

Eğitim öğretimin kalitesinin geliştirilmesi için hizmet öncesi öğretmen eğitiminin niteliğinin geliştirilmesi yanında, öğretmenlerin sürekli gelişimini sağlayacak, sürekli bir hizmet içi yetiştirme gerekmektedir. Lizbon 2010 hedefleri ile ilgili çalışmalar içinde öğretmenlerin eğitimi ve yetiştirilmesi önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede öğretmenlerin yetiştirilmesi “yaşam boyu” öğrenme perspektifi içinde değerlendirilmektedir⁹. Türkiye’de öğretmenlerin hizmet içi yetiştirilmesi MEB Hizmet İçi Eğitimi (HİE) Dairesi Başkanlığı tarafından merkezi düzeyde ve illerde yerel düzeyde gerçekleştirilmektedir. HİE Dairesi Başkanlığının 2005 bütçe yılı için kabul edilen ödeneği 13.766.371 YTL’dir¹⁰. Yaklaşık 600.000 öğretmen için ayrılan kişi başına ortalama ödenek 22,94 YTL’dir. Ancak bu ödeneğin de büyük bir kısmı, öğretmenlerin hizmet içi eğitiminde kullanılan geleneksel yöntem ve yaklaşımlar nedeniyle yolluk ve yevmiyelere harcanmaktadır. Burada göz ardı edilmemesi gereken nokta, hizmet içi eğitime ayrılan ödeneğin yetersiz olmasından çok, hizmet içi eğitimde kullanılan yöntemin maliyet/etkililiği düşük bir yöntem olmasıdır. Öğretmenlerin belirli merkezde toplanarak hizmet içi eğitim verilmesini esas alan bir yöntem, hizmet içi eğitim verilebilecek öğretmen sayısının sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

2.1.6. Fiziki tesis, donanım ve altyapı yetersizlikleri

Tablo 1’de görüldüğü gibi, fiziki tesisler ve donanım, sınıf büyüklüğü gibi temel göstergelerde kalitenin değerlendirilmesinde önemli öğelerdir. Bu öğeler, AB ülkelerinde önemli bir sorun niteliği taşımadığından kalite göstergeleri arasında yer almamış olabilir. Ancak Türkiye açısından okul büyüklüğü ve sınıf büyüklüğü eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkileyen bir sorun niteliğindedir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 217.290 öğrenci en az 60 kişilik sınıflarda, 660.177 öğrenci 50-59 kişilik sınıflarda ve 1.918.573 öğrenci ise 40-49 kişilik sınıflarda eğitim görmektedir. Diğer bir ifade ile toplam öğrenci sayısının yaklaşık %28’i 40 ya da daha fazla öğrenci bulunan dersliklerde eğitim öğretime devam etmektedir. Ayrıca, kalabalık sınıflarda ders gören öğrencilerin bulunduğu okulların ortalama öğrenci sayısının da en az 1.290 olduğu görülmektedir. Sınıf mevcudunun 40’ın üzerinde olduğu ve özellikle 60-70 öğrenci olduğu durumlarda, bu durumun öğrenci başarısını olumsuz etkilemesi tartışma götürmez bir olgudur. Literatür ilköğretim için en uygun okul büyüklüğünün 300-400 öğrenci civarında olduğunu ve bir okulun öğrenci sayısının 400-500’ü aşmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Daha büyük okullarla karşılaştırıldığında, okulun öğrenci sayısının bu sınırlar içinde olması öğrenci başarısını, okula karşı tutumları, toplumsal davranışları, ders dışı etkinliklere katılımı, devamlılık oranlarını, öğrencilerin ait olma duygusunu ve benlik algısını olumlu yönde etkilemektedir¹¹. Tablo’da yer alan okul büyüklükleri, etkin bir eğitim öğretim için yönetilebilir büyüklüklerin üzerindedir.

Tablo 1
2005-2006 Öğretim Yılında Türkiye’de İlköğretim Okullarında Sınıf Büyüklüğü ve Okul Büyüklüğü Dağılımı

Ortalama sınıf mevcudu	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Toplam öğrenci sayısına oranı %	Bir okulda ortalama öğrenci sayısı
70 VE ÜZERİ	16	53122	0,52	3320
60-69	81	164168	1,62	2027
50-59	375	660177	6,52	1760
40-49	1487	1918573	18,94	1290
30-39	5011	3782144	37,34	755
20-29	7813	2616840	25,84	335
10-19	6613	626195	6,18	95
10'dan az	11878	306750	3,03	26

İlköğretim kurumlarının fiziki ve çevresel ortamı yanında, eğitim altyapısı da büyük eksiklikler taşımaktadır. Doğrudan eğitim faaliyetiyle ilgili bu eksiklikler arasında; fen, bilgisayar ve yabancı dil laboratuvarlarının, eğitim araç-gereçlerinin, kütüphanelerin ve internet erişim olanaklarının yetersizlikleri sayılabilir.

TED alan araştırmasına¹² göre ilköğretim okullarının kütüphane, laboratuvar ve yabancı dil laboratuvarı gibi altyapı yetersizlikleri yanında, eğitim öğretime uygunluk açısından da sorunları bulunmaktadır. Yetersizliklere ek olarak mevcut laboratuvar ve diğer donanımlar var olduğu halde birçok öğretmen tarafından ya hiç kullanılmamakta ya da yeterince kullanılmamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde mevcut veriler, okulların fiziki tesis ve donanım yönünden yetersizlikleri ve eşitsizlikleri olduğunu göstermektedir. Bu yetersizlikler öğrenci başarısını olumsuz etkilemektedir.

2.2. Ortaöğretimin yapısı ve ortaöğretimde kalite ile ilgili sorunlar

2.2.1. Ortaöğretim kurumlarının amaçları ile yapılanma biçiminin örtüşmemesi

Liselerin amaç ve işlevleri ile mevcut yapılanma biçimleri örtüşmemektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 28'inci maddesinde liselerin amacı;

“1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Genel Liselerin amacı: Genel Liseler öğrenciye bir meslek kazandırmadığına göre, Genel Liselerin amacı öğrenciyi “yükseköğretime veya hayata” hazırlamaktır.

Anadolu Liselerinin amacı: Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliğinin 6'ncı maddesine göre Anadolu Liselerinin amacı öğrencilerin “yükseköğretim programlarına hazırlanmalarını” ve yabancı dili, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamaktır”.

Meslek liselerinin amacı: Öğrencileri “yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır”.

Fen liselerinin amacı: Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliğinin 6’ncı maddesine göre Fen Liseleri;

- (a) Zekâ düzeyleri ile fen ve matematik alanlarındaki yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yüksek öğrenime hazırlamayı,
- (b) Matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi,
- (c) Öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni buluşlara ilgi duyanların çalışacakları ortamı ve koşulları hazırlamayı,
- (d) Yeni teknolojileri kullanabilen, yeni bilgiler üretebilen ve projeler hazırlayabilen bireyler yetiştirmeyi,
- (e) Öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarına, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izlemelerine yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetişmelerini sağlamayı amaçlar.

Liselerin amaçları göz önünde bulundurulduğunda, Meslek Liseleri dışında kalan liselerin amacının temelde yüksek öğrenime hazırlamaya dönük olduğu görülmektedir. Bu durumda amaç ve işlevleri bakımından farklılık göstermeyen öğretim kurumlarının “farklı lise türleri” olarak ve farklı adlarla yapılandırılmaları amaç ve işlev bakımından bir anlam ifade etmemektedir. Kuruluşları aşamasında farklı amaçlarla kurulmuş olsalar da, bugünkü durumları itibariyle bir farklılık göstermemektedirler. Örneğin Fen Liselerinin üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi amaçladığı, ancak uygulamada yüksek öğrenim kapsamında bilim adamı yetiştirme ile Fen Liseleri arasında hiçbir şekilde organik bir bağ ve süreklilik olmadığı bilinmektedir.

Anadolu Liselerinin Genel Liselerden farklı olarak, öğrencilerin yabancı dil öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Oysa ortaöğretime devam eden her öğrencinin bir yabancı dil bilmesi ve tüm Genel Liselerde öğrencilerin yabancı dil öğrenmesi çağın gerektirdiği bir zorunluluk olduğu gibi, Lizbon 2010 hedefleri arasında da bir öncelik olarak yer almaktadır. Ayrıca Anadolu Liselerinde hazırlık sınıflarının kaldırılması ile yabancı dil öğrenme amacı da önemli ölçüde zaafa uğramıştır. Genel Lise müfredatı ile Anadolu Lisesi müfredatı

arasındaki temel fark Anadolu Liselerinde yabancı dil ders saatinin Genel Liselerdeki ders saatinden daha fazla olmasıdır. Bu durumda Anadolu Lisesi-Genel Lise gibi bir ayırım gerekçesini ve dayanağını kaybetmiştir.

2007 Yılı kontenjanlarına bakıldığında, Mesleki ve Teknik Eğitim dışında en yüksek oranı Anadolu Lisesi oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 2). Diğer bir ifade ile öğrenciler Anadolu Lisesine giriş için yarışmaktadır. İlköğretimde OKS/SBS baskısının nedeni Anadolu Meslek Liselerine ya da Anadolu Teknik Liselerine girme yarışından kaynaklanmamaktadır. Öğrenciler, aileler ve öğretmenler arasındaki yarışma öğrencilerin Anadolu Lisesine girebilmesi için yapılmaktadır.

Tablo 2.

2007 Yılında MEB'in Farklı Birimlerine Bağlı Anadolu Liselerinin Kontenjanları

OKUL TÜRÜ/BİRİMİ	Kontenjanı	Toplam kontenjana Oranı
ANADOLU LİSESİ	100.550	49,57
ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ	16.050	7,91
ERKEK TEKNİK	30.419	15,00
KIZ TEKNİK	17.797	8,77
TİCARET TURİZM	21,96	0,01
DİN EĞİTİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	16.920	8,34
SAĞLIK İŞLERİ DAİRESİ	14.160	6,98
FEN LİSESİ	6.144	3,03
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ	792	0,39
Toplam	202.854	100

Başarılı öğrencilerin Anadolu Liselerine ayrılması, her ne kadar Anadolu Liselerine devam eden öğrenciler için bir avantaj olarak görülse de (ki gerçekte bir avantaj olduğunu gösteren bir veriye de sahip değiliz), Anadolu Liseleri dışında kalan ve Genel Liselere devam eden öğrenciler açısından ciddi bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu dezavantaj eşitliğe ve sosyal adalete dayanan bir eğitim politikasına da ters düşmektedir. Ayrıca Tabloda 3'te görüldüğü gibi, Anadolu Liselerinden mezun olan öğrencilerin %46'sının bir yüksek öğrenim programına yerleşmiş olması Anadolu Liselerinin başarılı olduğunu da göstermez. Bunun anlamı, en başarılı 100.000 öğrenciyi seçip, sonra da dört yıl içinde bu öğrencilerin %54'ünü yüksek öğrenime giremez hale getirmektir. OKS/SBS'nin ilköğretimdeki akademik başarıyı belirli bir ölçüde de olsa ölçebildiğini varsayacak

olursak; ilköğretim sonrası başarılı görülen bir öğrenci, dört yıllık Anadolu Lisesi eğitimi sonrasında aynı başarı düzeyini koruyamamaktadır.

Tablo 3.

Lise Türlerine Göre Mezunların Üniversiteye Yerleşme Oranları

Lise Türü	Lisans	Önlisans	Açık öğretim
Genel Liseler			
Genel Lise	4,9	1,0	2,7
Özel	29,0	1,9	5,1
Anadolu	45,5	0,6	1,5
Fen	73,5	0,1	0,3
Özel Fen	71,7	0,2	0,6
Çok Programlı	3,1	0,7	1,4
Meslek Liseleri			
Anadolu Öğretmen	66,0	1,5	1,2
İmam Hatip	2,9	1,8	6,1
Anadolu İmam Hatip	8,4	3,4	9,3
Ticaret Meslek	1,9	0,3	1,9
Anadolu Ticaret Meslek	1,4	0,1	2,2
Erkek Teknik	1,7	0,0	0,4
Endüstri Meslek	0,1	0,0	0,3
Anadolu Meslek	3,2	0,0	1,0
Kız Meslek	1,7	0,1	2,9
Anadolu Kız Meslek	4,9	0,2	1,9

2.2.2. Öğrencilerin akademik başarılarına göre liselere yerleştirilmesinin neden olduğu sorunlar

Ortaöğretimin yapısı ve öğrencilerin akademik başarılarına göre sınıflandırılmaları ile elit okullar oluşturulmakta ve toplumun yalnızca sınırlı bir kesiminin yararına gözükten bir durum ortaya çıkmaktadır. Aileler ve eğitimcilerin çoğunluğu, akademik başarısı yüksek öğrencilerin Anadolu Liselerine toplanması ile öğrenciler için daha “steril” bir ortam oluştuğunu düşünmektedir. Bunun da ötesinde, çocukları Anadolu Lisesine girebilen aileler “kazanan” olmanın sosyal ve psikolojik ayrıcalığını yaşamaktadır. Bu ayrıcalık ve özellikle katsayı ve Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) uygulaması nedeniyle Anadolu Liselerine girişin üniversiteye girmenin garantisi gibi algılanması, ortaöğretimde mevcut yapılanmanın sorgulanması ve değiştirilmesi önünde psiko-sosyal bir baraj oluşturmaktadır.

Liselerin amaçları göz önünde bulundurulduğunda, Meslek Liseleri dışında kalan liselerin amacının temelde yüksek öğretime hazırlamaya dönük olduğu görülmektedir. Oysa amacı

yükseköğretime hazırlamak olan ve hatta dersleri ve müfredat içerikleri büyük ölçüde aynı olan liseler farklı adlar altında ve bazen de farklı Genel Müdürlüklere bağlı olarak yapılandırılmıştır.

Anadolu Liseleri mevcut uygulamada yalnızca ilköğretimde başarılı öğrencilerin bir araya toplandığı okullar olarak işlev görmektedir. Özellikle, zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasının tartışıldığı bir ortamda, öğrencilerin lise çağında, ilköğretimdeki başarıya dayalı olarak gruplandırılması, devlet eliyle yaratılan bir ayrımcılık politikasına dönüşmektedir. İlköğretimde toplam öğrenci sayısının sadece %1.82'si özel okullarda öğrenim görmesine karşın; Ankara, İstanbul ve İzmir'deki en yüksek puanla öğrenci alan 14 Anadolu Lisesine yerleşen öğrencilerin %28'i özel ilköğretim okullarından mezun olan öğrencilerdir. Genelde ise yıllar itibariyle bu oran kısmi olarak değişmekle birlikte, özel ilköğretim okullarından mezun olan öğrencilerin yaklaşık %40'ı Anadolu Liselerine gitmektedir. Devlet okullarında ise bu oran %10 civarında kalmaktadır. Bu durumda Anadolu Liseleri sosyal adaletin gerçekleşmesine değil, daha bozulmasına hizmet eder bir konumda gözükmektedir. Diğer bir ifade ile Anadolu Liseleri özel ilköğretim okullarından mezun olan ve sosyo-ekonomik olanakları diğer öğrencilere göre daha iyi olan öğrencilere hizmet etmektedir.

Başarılı öğrencilerin Anadolu Liselerine ayrılması, “bu öğrencilerin eğitiminin daha kaliteli olacağı ve Türkiye'nin ihtiyacı olan nitelikli insan gücü yetiştirilmesine katkı sağlayacağı” gibi varsayımlarla desteklenmektedir. Oysa bu ayırım ve devlet eliyle “elit okullar” oluşturmak, Anadolu Liseleri dışında kalan ve Genel Liselere devam eden öğrenciler açısından ciddi bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu dezavantaj eşitliğe ve sosyal adalete dayanan bir eğitim politikasına da ters düşmektedir.

Anadolu Liseleri ve Fen Liseleri dışında kalan öğrenciler bir “kazanamayanlar” ve ileride de “kazanamayacaklar” sendromu yaşamaktadır. Akademik başarısı yüksek öğrencilerin Anadolu Liselerinde toplanması ve aynı zamanda üniversiteye girişte AOBP uygulaması nedeniyle, Genel Liseden üniversiteye gidebilecek öğrenci oranının çok düşük olması Genel Lise öğrencilerinin, velilerin ve öğretmenlerin gelecek beklentisini ve motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Çünkü AOBP uygulaması Genel Liselerdeki öğrencileri üniversiteye girişte dezavantajlı duruma düşürmektedir. Bu durumda kaçınılmaz olarak öğrenciler, veliler ve öğretmenler Genel Liseleri daha başarısız olarak algılamaktadır. Oysa elimizde Genel Liselerdeki eğitimin kalitesinin Anadolu liselerindeki

eğitimden daha düşük olduğunu gösteren somut hiçbir veri bulunmamaktadır. Başarıyı değerlendirmede kullanılan tek veri üniversiteye giriş oranlarıdır. Üniversiteye giriş oranlarını başarının göstergesi olarak kullanmak ise iki nedenle yanlış bir değerlendirmedir. Birincisi öğrencilerin zaten liseye girişte akademik başarıya göre gruplandırılmış olması ve ikincisi ise AOBP uygulamasının Anadolu Lisesi öğrencileri için avantaj oluşturmamasıdır. Elimizde herhangi bir Anadolu Lisesindeki öğrencilerin bir Genel Liseye yerleştirilmeleri durumunda daha başarısız olacaklarını gösteren bir veri bulunmamaktadır.

2.3. Ortaöğretime geçiş sınavları ile ilgili sorunlar

İlköğretimde eşitsizlikler OKS/SBS baskısı altında sosyo-ekonomik etkenlerden kaynaklanan eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. İlköğretimde okullar arasındaki eşitsizlikler öğrencileri, velileri ve öğretmenleri baskı altında tutmaktadır. İlköğretimde eşitsizlikler genellikle bölgeler, iller ve cinsiyet açısından değerlendirilmektedir. Oysa öğrenci başarısında makas açıklığı okullar arasında ve her bir okulun kendi içinde gözlenmektedir. Bu çerçevede öğrenci başarısında makas açıklığı temelde iki açıdan değerlendirilebilir. Birincisi öğrenci başarısının bir okuldan diğerine büyük ölçüde farklılık göstermesidir. Bu durumda başarı az sayıda öğrenci için bir ayrıcalık haline gelmektedir. Oysa öğrenmek tüm öğrenciler için vazgeçilemez temel bir haktır. İkincisi ise aynı okula devam eden öğrenciler arasındaki başarı farklılıklarıdır. Elbette öğrencilerin kapasiteleri ve yetenekleri farklıdır ve başarılarında da farklılık olacaktır. Ancak bu farklılık Türkiye’deki okullarda bir uçurum niteliğindedir. Türkiye OECD ülkeleri içinde okullar arası ve okulların kendi içinde öğrenci başarısında makas açıklığı en yüksek olan ikinci ülkedir¹³.

2.3.1. İlköğretimde eğitim öğretim süreci üzerinde sınav baskısı oluşması

Zorunlu eğitimin temel amacı her bir bireyin bir vatandaş olarak sahip olması gereken temel bilgi, beceri, davranış, tutum ve değerleri kazanmasını sağlamaktır. Vatandaş olmak ile ilgili nitelikler bir test puanı ile ölçülemez. Mevcut ortaöğretime geçiş sistemi ailelerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin sınav odaklı bir zorunlu eğitime yönelmesine neden olmaktadır. İlköğretimde temel değerleri de içeren “iyi bir vatandaş” yetiştirme, sosyal becerileri ve değerleri geliştirme işlevi ikinci plana düşmekte ve ilköğretimde test

puanlarına odaklı bir anlayış hakim olmaktadır. Okullarda öğrencilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerinin dengeli bir şekilde sağlanması için hayati önem taşıyan sanat, spor, kültürel ve sosyal etkinlikler neredeyse bütünüyle göz ardı edilmektedir. Bu etkinlikler formel olarak yapılıyor gözükse de, ilköğretim okullarının çoğunluğunda bu etkinliklere ayrılan zaman sınava hazırlık amacıyla diğer dersler için kullanılmaktadır.

OKS/SBS odaklı bir eğitim öğretim, ilköğretimin ya da zorunlu eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinde önemli bir engel oluşturmaktadır. Çünkü velilerin de baskısı doğrultusunda, öğretmenler okulda daha çok OKS/SBS’de başarıyı artıracak dersler; içerik ve yöntem üzerinde yoğunlaşmaktadır. Elemeye dönük bir ilköğretimden ortaöğretime geçiş sisteminde okullar arası başarı farklılıklarında gözlenen uçurum, velilerin kendi yaşadıkları çevre dışındaki okullara kayıt yaptırmak için çeşitli yollara başvurmalarına neden olmakta ve bu nedenle de öğrencilerin şehir içinde taşınması ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, elemeye yönelik geçiş sistemi öğrencilerin yoğun olarak dershanelere yönelmesi sonucunu doğurmakta ve okul eğitimi, özellikle altı, yedi ve sekizinci sınıflarda, dersane, özel ders ve kurslara göre ikincil konuma düşmektedir. Böylece, elemeye dönük ortaöğretime geçiş sınavları müfredatın uygulanmasını olanaksız hale getirmekte ve velilerin de baskısı ile öğretmenlerin de ilköğretimin amaçlarını bir yana bırakarak, büyük ölçüde OKS’ ye yönelik bir test maratonuna yönelmesine neden olmaktadır. Diğer bir ifade ile zaten niteliğin düşük olduğu zorunlu eğitim sınav baskısı altında işlevlerini yerine getiremez hale gelmektedir.

İlköğretimin öğrencileri “hayata hazırlama” yönü bütünüyle ihmal edilmekte ve yalnızca “sınava hazırlama”ya odaklanılmaktadır. Sınava hazırlama kısmında da sadece “kazanacak” olarak görülen öğrencilere odaklanılmakta ve diğerleri büyük ölçüde ihmal edilmektedir. Bu ihmal ve sınava odaklanma Türkiye’nin insan sermayesinin geleceği açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. PISA¹⁴ araştırması sonuçları ve Dünya Bankası Eğitim Sektörü Araştırması¹⁵ dahil olmak üzere, eldeki tüm bulgular Türkiye’de ilköğretimde ve ortaöğretimde öğrencilerin sadece %2-%3 oranında bir kısmının iyi eğitim almasına odaklanıldığı ve büyük kitlelerin nitelikli bir eğitim alamadığını göstermektedir. Nüfusun yalnızca küçük bir oranının nitelikli bir eğitim alma olanağına sahip olması sürdürülebilir bir ekonomik ve toplumsal kalkınma için yeterli değildir.

2.3.2. Öğrencilerin sınava hazırlık amacıyla derslane, kurs ve özel derslere yönelmesi

Türk Eğitim Derneği tarafından yapılan araştırmanın¹⁶ bulgularına göre, 2006 yılında sekizinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık %40'ı OKS'ye hazırlık amacıyla dershaneye gitmektedir. Ancak 2008 yılında Ankara'da gerçekleştirilen bir araştırmaya¹⁷ göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin %77'si, yedinci sınıf öğrencilerinin %73'ü ve altıncı sınıf öğrencilerinin %75'i sınava hazırlık amacıyla bir dershaneye gitmekte, kursa katılmakta ya da özel ders almaktadır. Bu öğrencilerden bir kısmı hem özel ders almakta hem de dershaneye ya da kursa gitmektedir.

İlköğretim başarı puanının ortaöğretim kurumlarına giriş puanına dahil edilmesi okuldaki eğitimin ön plana çıkmasını sağlamak yerine, notları yüksek tutabilmek ve SBS puanlarını yükseltebilmek için daha çok dershaneye ve özel derslere yönelmeye neden olmuştur. OKS uygulamasında öğrenciler daha çok kısmen yedinci sınıfta ve yoğunluklu olarak sekizinci sınıfta dershaneye yöneliyordu. Ancak SBS uygulaması ile birlikte öğrencilerin altı, yedi ve sekizinci sınıflarda yoğunluklu olarak dershanelere yöneldiği, hatta dershanelerde dördüncü sınıf düzeyine kadar şube açıldığı görülmektedir.

2.3.3. Derslane, kurs ve özel ders ücretlerinin ailelere ağır bir ekonomik yük getirmesi

TED tarafından gerçekleştirilen alan araştırmasına¹⁸ göre OKS'ye hazırlık kapsamında yapılan derslane harcamaları ve diğer harcamaların öğrenci başına bir aileye yıllık ortalama maliyeti 1.310 YTL civarındadır. Bu araştırmanın SBS uygulaması öncesinde gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, sınava hazırlık için ailelerin yaptığı yıllık harcamaların toplamı yaklaşık bir milyon YTL civarındadır. SBS uygulaması ile birlikte dershanelere yönelmenin daha alt sınıf düzeylerinde başladığı dikkate alınrsa, şu anda sınava hazırlık maliyetlerinin bir yıl için üç milyon YTL'nin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Ankara'da 2008 yılında gerçekleştirilen bir diğer araştırmada¹⁹ ise sınav için altı, yedi ve sekizinci sınıflarda ailelerin öğrenci başına yaptığı sınava hazırlık harcamaları ortalaması yıllık 3.576 YTL olarak hesaplanmıştır.

Mevcut araştırma bulguları, ortaöğretime geçişte sınava hazırlık harcamalarının aileler için önemli miktarda bir parasal yük getirdiğini göstermektedir. Bu durumda ortaöğretime geçişte sınavlara hazırlık için dershaneye gitme, özel ders alma ya da çeşitli kurslara

katılma fırsatı büyük ölçüde ailenin ekonomik gücüne bağlı olarak gerçekleşmektedir. Sonuç olarak, eğitimin niteliği açısından okullar arasında ve her bir okulun kendi içindeki eşitsizlikler, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyine bağlı olarak daha artmaktadır. Diğer bir ifade ile daha “yüksek puan ile öğrenci alan bir ortaöğretim kurumuna giriş”, ailelerin ekonomik güçlerine bağlı olarak satın alabildikleri ya da satın alamadıkları bir eğitim hakkına dönüşmektedir.

2.3.4. Öğretmen, öğrenci ve veliler üzerinde psiko-sosyal bir travma oluşturması

Öğretmenler üzerinde oluşan sınav ve not baskısı, öğretmenlerle öğrenciler ve veliler arasındaki ilişkileri, eğitim-öğretim ortamını da olumsuz etkileyecek biçimde bozmaktadır. Not konusunda öğretmenler üzerinde oluşan baskı, yönetici-öğretmen-veli üçgeninde çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Öğretmenlerin başarısının verdiği notlarla değerlendirilmesi bir not enflasyonuna neden olduğu gibi, öğrencilerinin OKS/SBS puanı dışında kazanımlarının ikincil ve önemsiz görülmesi öğretmenlerin moral ve motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir.

Diğer taraftan sınava giren milyonlarca öğrenci ve ailesi sınav stresi ile ağır bir psikolojik baskı altına girmektedir. Ailelerin sosyal yaşamları dahil olmak üzere, aile yaşamı ve düzeni büyük ölçüde sınava endekslenmektedir. “Sınav kazanmak” öğrencilerden çok ailelerin önceliği haline gelmektedir. Adeta sınava giren öğrenciler değil de aileler olmaktadır.

SBS için öğrencilerin yoğun olarak altıncı sınıftan itibaren dersane, kurs ve özel derslere yöneldiği dikkate alındığında, öğrencilerin fiziksel ve duygusal gelişimlerinin en kritik döneminde yoğun bir sınav baskı altında ezildikleri görülmektedir. Dershaneye giden bir öğrenci haftanın beş gününü okulda geçirmekte, cumartesi ve pazar günleri ise dershanede çalışmaktadır. Haftanın yedi günü sınava odaklanan bir öğrencinin sosyal, sportif, sanatsal ve kültürel bir etkinliğe zaman ayırması çok güçtür. Öğrencilerin sürekli bir sınav baskısı altında olmaları, sosyal ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir.

Toplumun “elemeye dayalı ve genel olarak adil ve eşit olmadığı” yönünde bir algı ile değerlendirdiği ortaöğretime geçiş sistemi, toplumun adalet ve eşitlik duygularını ve değerlerini olumsuz etkilemektedir. Toplumun sosyal adalet duygusunun korunması ve geliştirilmesi devletin temel görevleri arasındadır. Aleyhlerine oluşan eşitsizlikler

nedeniyle, dar gelirli kesimlerde ve genel olarak geçiş sisteminin uygulanmasından zarar gören kesimlerde adalet ve eşitlik duygularının zedelenmesi ile eğitim sistemine ve Devlete olan güven zaafa uğramaktadır.

3. ORTAÖĞRETİME GEÇİŞİN YENİDEN DÜZENLENMESİ: ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kamuoyunda ve eğitim bürokrasisinde yaygın olan kanaat “bugünkü şartlarda SBS’nin tamamen kaldırılması ve ortaöğretime geçişin sınavsız bir şekilde gerçekleştirilmesi”nin mümkün olmadığı yönündedir. Ancak göz ardı edilen husus bugünkü şartların da değiştirilebileceğidir. **Türk Eğitim Derneği’nin konuya ilişkin temel görüşü “bugünkü şartlar”ın değiştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ile birlikte SBS’nin bütünüyle kaldırılması yönündedir.** Bugünkü şartları değişmez olarak kabul etmek ve sınav odaklı bir çözüm aramak, ilköğretimde ve ortaöğretimde eğitim öğretimin bugünkü niteliğiyle devam etmesini daha baştan kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu ise geleceğimiz açısından sürdürülebilir bir durum değildir.

3.1. İlköğretimde nitelikli eğitime erişim, eşitlik ve kalite

3.1.1. Öğrenci başarısının geliştirilmesinde içerik ve materyal geliştirme

Zorunlu eğitimde başarı temel sayısal, sözel, toplumsal beceriler ile yaşam becerileri üzerinde odaklanmaktadır. Öğrenci başarısının operasyonel tanımı ilköğretim programlarının içeriği ve ölçme-değerlendirme standartları ile tanımlanır. Bu bağlamda, yenilenen ilköğretim programları başarının geliştirilmesinde yalnızca içerik yönüyle önemli bir adım olarak görülebilir. Ancak bu içeriğin öğrenciler için daha üst düzeyde başarıya dönüşmesi, öncelikle programların uygulanmasını sağlayan ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları ile diğer öğretim materyallerinin niteliğine bağlıdır. Ders kitapları ile ilgili piyasa kendi koşulları içinde işlemekle birlikte, zorunlu eğitimde ders kitaplarının programın amaçlarını gerçekleştirebilecek nitelikte hazırlanması piyasa koşullarına terk edilerek riske atılabilecek bir husus değildir. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan materyallerin niteliği, piyasada hazırlanan ders kitapları ve materyaller için bir tür standart oluşturma işlevine sahiptir. Bu nedenle, ders kitapları ve ilgili materyallerin hazırlanmasında okullardan görevlendirme ile bir araya getirilen geçici komisyonlar oluşturmak yerine, sürdürülebilir nitelikte uzmanlaşmış bir yapının

oluşturulması gerekmektedir. Çünkü ders kitaplarının ve ilgili materyallerin hazırlanması uzun soluklu ve uzmanlık gerektiren bir iştir. Bakanlık, ders kitapları ve ilgili materyalleri programların uygulamaya dönüşmesini sağlayacak nitelikte hazırlayarak, dolaylı bir biçimde piyasada hazırlanan ders kitapları ve ilgili öğretim materyallerinin niteliğinin geliştirilmesini sağlayabilir.

3.1.2. Okullar arası başarı farklılıklarının ve eşitsizliklerin azaltılması

Okullar arası başarı farklılıkları temelde kaynak dağılımında dengesizlikler ve sosyo-ekonomik çevre ile ilgili eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Okullar arasında fiziksel altyapı, eğitim teknolojileri ve donanım, öğretim materyalleri, öğretmen nitelikleri gibi temel öğeler açısından eşitsizlikler olduğu kamuoyunda çok iyi bilinen bir gerçektir. Okullar arası kaynak dağılımında eşitsizlikler, bölge ya da il düzeyinden çok okul düzeyinde ele alınması gereken bir konudur. Okulların arasında fiziksel altyapı, eğitim teknolojileri ve donanım, öğretim materyalleri, öğretmen nitelikleri ile ilgili kaynakların adil ve karşılaştırılabilir standartlarda bir dağılımının sağlanması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmek için ulusal düzeyde kaynak dağılımının ve kaynakların niteliğinin bir envanterinin oluşturulması ve orta vadede dengeli bir dağılım sağlayacak bir eylem planının uygulamaya geçirilmesi gerekir. Öğretmen atamalarında ve nakillerinde deneyimli öğretmenlerin genellikle başarı düzeyi daha yüksek ve coğrafi olarak daha avantajlı konumda olan okullara atanmasını sağlayan düzenlemeler öğrencilerin nitelikli eğitim hakkını, fırsat ve olanak eşitliğini olumsuz etkilediğinden, öğretmen atamalarında öğrenciler açısından daha adil ve dengeli bir dağılım sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik çevre ile ilgili eşitsizliklerden kaynaklanan başarı farklılıklarının azaltılması için ise, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı konumda olmanın öğrenciler aleyhine oluşturduğu olumsuzlukları azaltıcı önlemler alınabilir. Bunu sağlamak için bir tür pozitif ayrımcılık yapılması gerekmektedir. Öğrencilerin erken çocukluk döneminde zihinsel ve toplumsal gelişiminin geliştirilmesi amacıyla, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı çocukların okul öncesi eğitime erişimine öncelik verilmelidir. Ayrıca, okullar arası kaynak dağılımında “kaynakların eşitliği” ilkesi yerine, eğitime erişim ve öğrenme kazanımlarının eşitliğini sağlayabilecek düzeyde kaynak sağlanmasını öngören “kaynakların yeterliği” ilkesi esas alınarak kaynak dağılımı sağlanabilir. Bu durumda,

sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı konumda olan okullara ya da öğrencilere daha çok kaynak sağlanması gerekir.

Türkiye’de başarıda eşitsizlik cinsiyete ve bölgesel farklılıklara göre değerlendirilmektedir. Bölgeler arasında bir eşitsizlik olduğu doğrudur. Ancak, araştırmalar okullar arasında ve her okulun kendi içinde makas açıklığının bölgeler arasındaki makas açıklığına göre çok daha ciddi boyutta olduğunu göstermektedir.

Örneğin, ortalama OKS puanları açısından bakıldığında, İç Anadolu Bölgesinde ortalama OKS puanı (280 TM Puanı) Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki ortalama OKS puanından (267 TM Puanı) daha yüksektir. Ancak, bu toplam puanlar okullar arası makas açıklığını göstermez. İç Anadolu Bölgesindeki okullar arası makas açıklığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki okullar arası makas açıklığından daha fazladır. Bu nedenle, makas açıklığını gidermeye yönelik eğitim politikalarının il, ilçe, coğrafi bölge ayırt etmeksizin her okulda ve her çocuğun öğrenmesine odaklı olması gerekmektedir.

Bu politikalar ve önlemlerden bazıları şunlar olabilir:

- (a) Okullar arası kaynak dağılımının dengelenmesi.
- (b) Öğretmen dağılımında niteliksel ve niceliksel olarak denge sağlanması. Öğretmen atamalarında ve nakillerinde deneyimli öğretmenlerin genellikle başarı düzeyi daha yüksek ve coğrafi olarak daha avantajlı konumda olan okullara atanmasını sağlayan düzenlemeler öğrencilerin nitelikli eğitim hakkını, fırsat ve olanak eşitliğini olumsuz etkilediğinden, öğretmen atamalarında öğrenciler açısından daha adil ve dengeli bir dağılım sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- (c) Öğretmenlerin tüm öğrencilerin öğrenmesini sağlayacak yöntem, teknik ve becerileri kazanmaları ve geliştirmelerini destekleyecek bir sürekli yetiştirme programının uygulanması.
- (d) Tüm öğrencilerin başarısını geliştirmeye yönelik teknolojik altyapı, materyal ve öğretim programı geliştirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi.
- (e) Başarının düşük olduğu okullarda, öğrenci başarısının artırılmasına yönelik özel programlar ve ek öğretim kaynaklarının sağlanması.

- (f) Başarısızlık riski yüksek ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilere yönelik akademik destek programlarının uygulanması.
- (g) Başarısızlık riski yüksek ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin okulöncesi eğitim sağlanarak desteklenmesi.

3.1.3. Bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi ve bilişim teknolojilerinin öğretim programları ile bütünleştirilmesi

Okullarda bilişim teknolojilerinin güncelliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekir. Teknolojinin maliyetinin yüksek olması, teknolojinin uygun ve etkin kullanımını gerektirmektedir. Bilişim teknolojisi ürünleri genellikle 2-3 yılda ekonomik ömrünü tamamlamaktadır. Ekonomik olarak Türkiye'den daha iyi koşullardaki ülkelerdeki uygulamalarda bile, kullanım amacına bağlı olarak daha eski teknolojilerin de okullarda kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle, bilişim teknolojileri alt yapısının yenilenmesinde kullanım şekli ve amaçları göz önünde bulundurulmalıdır. İlköğretimde 2005-2006 öğretim yılında 10.673.935 öğrenci öğrenim görmekte ve 2006 yılında 45 öğrenciye bir bilgisayar düşmektedir. En az 15 öğrenciye bir bilgisayar düşmesi için yaklaşık 474.400 bilgisayara ihtiyaç vardır. Bir bilgisayarın maliyeti 1000 YTL üzerinden hesaplanacak olursa, 15 öğrenciye bir bilgisayar sağlamanın maliyeti 474.400.000 YTL olacaktır²⁰.

Bilişim teknolojisi alt yapısının geliştirilmesi ile eş zamanlı olarak bu teknolojinin eğitim öğretimin niteliğini geliştirecek şekilde etkin kullanımını sağlayacak çalışmaların da gerçekleştirilmesi gerekir.

3.1.4. İlköğretimi izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması

Genel olarak birçok ülkede eğitim yönetiminde merkezi yönetim ile yerel düzeyde yönetim arasında dengeler son 15-20 yıldır yeniden biçimlenmektedir. Yerel düzeyde eğitim yöneticilerine ve okul yöneticilerine daha fazla yetki verilmesi eğilimi ile birlikte, yerel düzeydeki yöneticilerin sorumlulukları ve hesap verebilirlikleri de artmaktadır. Bir yandan uygulamalarda yetki ve esneklikler artırılırken, diğer yandan ulusal düzeyde belirlenen uygulama ve kalite/başarı standartlarının merkezi yönetimce etkin biçimde izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak düzenlemelere gidilmektedir. Merkezi yönetimin izleyemediği ve değerlendiremediği bir sistemi etkin biçimde yönetmesi söz konusu olamaz.

Merkezi yönetimin öğretim programlarında ölçme-değerlendirme standartları ile uygulama standartlarını oluşturması ve ilköğretim kurumlarının işleyişini, öğrenci kazanımlarını ve başarısını sistematik olarak izleyecek bir yapı oluşturması gerekmektedir. Bugün elimizde öğretim programlarının hangi okulda ne ölçüde etkili/verimli uygulandığını ve öğrencilerin ne kadar öğrendiğini gösterecek veriler bulunmamaktadır.

Okulu ve öğretmeni belirleme ve seçme hakkına sahip olmayan öğrencilerin temel becerileri kazanmaları, okulların ve bireylerin inisiyatifine bırakılarak riske atılamaz. Bu nedenle, okulların öğretim programlarında yer alan kazanımları ne ölçüde gerçekleştirildiğinin merkezi yönetimce izlenmesi, değerlendirmelerin yapılması ve belirlenecek standartların altında başarı gösteren okullara yönelik önlemler alınması gerekmektedir. Böylece okulların hesap verebilirliği geliştirilebilir ve kalitenin artması sağlanabilir. Ancak hesap verebilirlik ile başarıyı artırmak için alınacak önlemler ve yapılacak çalışmalarda yetkilendirmenin birlikte değerlendirilmesi gerekir.

3.1.5. Öğretmenlerin yeterliklerinin geliştirilmesi

Öğretmenlerin yetiştirilmesinde geleneksel yöntem ve yaklaşımlar terk edilerek, eğitim fakülteleri ile bölgesel işbirlikleri oluşturulması ve yüz yüze eğitim yanında interaktif web tabanlı yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Eğitim fakülteleri ile işbirliği bir yandan öğretmenlerin meslek içi gelişimine katkı sağlarken, diğer yandan eğitim fakültelerinin uygulama ile ilişkilerinin geliştirilmesine ve bu işbirliğinden edinilen deneyim ve kazanımların hizmet öncesi öğretmen eğitiminin niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

HİE Dairesi Başkanlığının 2005 bütçe yılı için kabul edilen ödeneği 13.766.371 YTL'dir. Bu miktarda bir ödeneğin yaklaşık 600.000 öğretmenin geleneksel yöntemlerle hizmet içi yetiştirilmesinde yetersiz kalacağı kuşku götürmez bir gerçektir. Bu bütçenin artırılması yanında, ayrılan ödeneğin yolluk ve yevmiye ödemelerine harcanması yerine, ulusal bir plan çerçevesinde orta vadede (3-5 yıl) eğitim fakültelerinin öğretmen eğitimine desteğinin sağlanması, interaktif web tabanlı hizmet içi eğitim sistemi alt yapısının ve içeriğinin geliştirilmesine harcanması ile etkin ve sürdürülebilir bir hizmet içi yetiştirme sistemi oluşturulmalıdır.

Ayrıca, okul düzeyinde ve çoğunlukla ek bir maliyet gerektirmeyen ya da düşük maliyetle gerçekleştirilebilecek yetiştirme modelleri geliştirilmesi ve modellere işlerlik kazandırılması yoluyla öğretmen yeterlikleri geliştirilebilir.

3.1.6. Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanması

İlköğretimde başarının temelini erken çocukluk döneminde zihinsel ve toplumsal yönden sağlıklı bir gelişim oluşturmaktadır. Bu nedenle, 60-72 aylık dönemdeki çocukların zorunlu eğitim kapsamına alınması ve okul öncesi eğitimde 3-5 yaş grubunda okullulaşma oranlarının artırılması gerekir.

Altı yaş için zorunlu eğitim uygulamasına aşamalı olarak ve ulusal bir eylem planı çerçevesinde geçilebilir. Fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için sosyo-ekonomik özellikleri açısından dezavantajlı konumda olan çocuklara öncelik verilmelidir. Özellikle aile ortamında yeterli gelişme fırsatı bulamayan çocuklar için tüm olanaklar kullanılarak erken çocukluk dönemindeki eğitimi sağlamanın yolları aranmalıdır. Bu, fırsat eşitliğinin gerçekleştirilebilmesi için son derece önemlidir.

3.2. Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve ortaöğretimde kalite ve eşitliğin geliştirilmesi

Talim ve Terbiye Kurulunun 07.06.2005 tarih ve 184 sayılı “ortaöğretimin yeniden yapılandırılması”na ilişkin kararı ile lise eğitimi dört yıla çıkarılmış ve “Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin kademeli olarak, Anadolu Lisesi adıyla tek program altında birleştirilmesi” öngörülmüştür. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığınca 18-19 Ağustos 2008 tarihlerinde “Ortaöğretimde Okul Çeşitliliği Yerine Program Çeşitliliğini Esas Alan Bir Yapıya Geçilmesi Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştayın sonuç raporu henüz kamuoyuna açıklanmamış olmakla birlikte, Bakanlık tarafından yapılan açıklamalardan çalıştayda lise türlerinin azaltılması yönünde bir görüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönde bir görüş oluşması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ancak, hem ortaöğretime geçiş ile ilgili sorunların çözümü hem de ortaöğretimde eğitim öğretimin kalitesi ve eşitlik ile ilgili sorunların çözümü için ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması ve amaçlara bağlı olarak bir yeniden yapılanma gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

3.2.1. Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması

Birçok ülkede ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Türkiye’de ise zorunlu eğitimin ortaöğretime de kapsayacak şekilde 12 yıla çıkarılması zaman zaman gündeme getirilen bir konudur. Kuşkusuz ki, zorunlu eğitim süresinin uzaması toplumun asgari düzeyde eğitim öğretim ihtiyacının giderek yükselmesi ile ilgili bir olgudur. Diğer bir ifade ile bireyin bir vatandaş olarak sahip olması gereken asgari düzeyde bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışların kapsamı ve içeriği genişlemektedir. Bunun sonucu olarak da zorunlu eğitimin süresi uzamaktadır.

Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması, orta öğretimin amaç ve işlevlerinin de farklılaştığını göstermektedir. Geçen yüzyılda ortaöğretimde “mesleğe ya da yükseköğretime hazırlamak” öncelikli amaç olarak görülürken, ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ile ortaöğretimde vatandaş yetiştirme boyutu da eşzamanlı ve öncelikli bir amaç haline gelmektedir. Bu durumda ortaöğretimde vatandaşlığın gerektirdiği temel bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışların, genel kültür ve temel becerilerin kazandırılması işlevi yeniden değerlendirilmelidir. Bu çerçevede ortaöğretimin işlevi iyi bir vatandaş yetiştirmek ve aynı zamanda öğrencileri yükseköğretime ve/veya mesleğe hazırlamak olarak görülebilir. Yükseköğretime hazırlamak ve mesleğe hazırlamak yeni bir işlev olmamakla birlikte, mesleğe hazırlamanın anlamının da yeniden tanımlanması gerekir.

Toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, meslekler giderek daha karmaşık hale gelmekte ve daha ileri düzeyde bir eğitim gerektirmektedir. Bunun sonucu olarak iki yeni durumla karşı karşıya kalınmaktadır:

- (a) Bunlardan birincisi, herhangi bir meslek alanında mesleki eğitim alabilmek için önkoşul niteliğindeki temel bilimler eğitiminin niteliği ve düzeyi yükselmektedir. Örneğin elektrik-elektronik, otomotiv gibi alanlarda teknisyen-ara kademe insan gücü yetiştirmek ya da hizmet sektöründe nitelikli ara kademe insan gücü yetiştirmek için geleneksel programlar yetersiz kalmaktadır. Teknik alanlarda mesleki bilgi ve becerilerin giderek daha karmaşık ve teknoloji yoğun hale gelmesiyle birlikte, bu becerileri kazanabilmek için ön koşul niteliğinde temel matematik ve fen bilimleri becerilerinin düzeyi de yükselmektedir. Mevcut uygulamada mesleki ve teknik eğitim programlarının içeriği incelendiğinde

matematik ve fen bilimleri alanında derslerin bu alanlarda meslek eğitimi için iyi bir temel oluşturacak yeterlikte olmadığı görülmektedir.

- (b) İkinci olarak mesleki eğitimin niteliği değişmekte ve bazı meslek alanlarında asgari mesleki yeterlikler ortaöğretim sonrasına taşınmaktadır. Örneğin sağlık alanında ortaöğretim düzeyinde meslek elemanı yetiştirilmesi uluslararası standartlara göre mümkün gözükmemektedir. Sağlık alanında ara insan gücü lise eğitimi sonrasında yetiştirilmektedir. Benzeri bir durum öğretmen eğitimi alanında söz konusudur. Anadolu öğretmen lisesi ortaöğretim düzeyinde bir meslek eğitimi olarak devam etmesine rağmen, yine uluslararası mesleki standartlara göre ortaöğretim düzeyinde bir öğretmenlik meslek eğitimi verilmemektedir.

Yukarıda açıklanan iki durum, ortaöğretimin amacının, işlevinin ve mesleki yeterliklere bağlı olarak, meslek eğitimi tanımının yeniden yapılmasını gerektirmektedir. Bu yeniden yapılanma ortaöğretimden yükseköğretime geçişin de yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Türk Eğitim Derneğinin yükseköğretime geçiş ile ilgili görüşleri “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı raporda ayrıntılı olarak açıklanmıştır²¹.

3.2.2. Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması

Başarılı öğrencilerin Anadolu Liseleri gibi belirli okullarda toplanması ve bu okulların yükseköğretime geçişin tek aracı olarak düzenlenmiş olması, bu okullar için seçme işlemi ya da yönteminin nasıl yapıldığından bağımsız olarak, ilköğretim üzerinde bu okullara giriş biçiminin bir baskı oluşturmasına neden olmaktadır. *Ortaöğretimde öğrencileri bir üst akademik eğitime hazırlayacak Genel Liseler ve bir mesleğe ya da bir üst düzey mesleki eğitime hazırlayacak meslek liseleri biçiminde ikili bir yapı oluşturulması* gerekmektedir. Bu yapı, özellikle ortaöğretimde okullaşma oranlarının artması ile birlikte daha anlamlı hale gelecektir.

Sorunun doğru anlaşılması için öncelikle SBS’yi ortaya çıkaran ortaöğretim yapısının doğru anlaşılması gerekmektedir. Anadolu Liseleri, öğrencilerin ilköğretim sonundaki akademik başarı düzeylerine göre gruplanarak, daha başarılı öğrencilerin bir arada toplandığı okullardır. Bu öğrencilerin üniversiteye girişte daha başarılı olmalarının Anadolu Liselerinde verilen eğitimin niteliği ile mi, yoksa bu okullara seçilen öğrencilerin yetenek, zeka ve ilköğretim düzeyinde başarıları ile mi ilgili olduğu sorgulanmalıdır. Daha

başarılı öğrencilerin bir araya toplandığı bir okuldan daha çok öğrencinin üniversiteye gidebilmesi o okulun başarısı olmaktan çok öğrencilerin özellikleri ve yetenekleri ile ilgili bir durumdur. Eğer Anadolu Liseleri öğretmenlerinin daha nitelikli eğitim sağladıkları düşünülüyorsa, bu okullarda görev alan öğretmenler Genel Liseler içinde de yine Türkiye'nin ortaöğretim öğrencilerine daha nitelikli eğitim verebilir ve burada bir kayıp söz konusu olmaz.

Bu çerçevede *tüm Genel Liselerin Anadolu Lisesine dönüştürülmesi*^(*) yoluna gidilerek, öncelikli amacı öğrencileri yüksek öğrenime hazırlamak olan liselerin tümünde Anadolu Lisesi programı uygulanmalıdır. Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması kapsamında, bu liselerde verilen eğitimde öğrencilerin ilgi, yetenek ve başarı düzeyleri dikkate alınarak, Genel Liseler içinde bazı dersler/alanlarda daha ileri düzey eğitim verilmesi sağlanabilir. Böylece, örneğin fen, matematik ve sosyal bilimler alanlarından birinde başarılı bir öğrenci için bu alanlarda kendilerini daha üst düzeyde geliştirebilecekleri dersler/seçenekler sunulabilir. Ancak hangi öğrencilerin ortaöğretim içinde hangi alanlarda daha üst düzey eğitim alabileceklerinin belirlenebilmesi için öğretim programlarının öğrenme çıktılarının ve ölçme standartlarının tanımlanması ve not vermede bu standartların uygulanması gerekecektir.

Güzel sanatlar ve spor gibi özel yetenek alanları için yükseköğretime hazırlayan liseler içinde programlar oluşturulabilir ve bu programlara da yetenek sınavları ile öğrenci yerleştirilebilir. Bu programlardan mezun olan öğrencilerin ise yükseköğretimde alanlarının devamı niteliğindeki programlara yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Fen liselerinin de amaçları doğrultusunda işler hale getirilerek, sayılarının sınırlandırılması ve fen lisesi öğrencilerinin üniversiteye geçişinde öğrencileri dershaneye yönelmekten kurtaracak bir düzenleme yapılması gerekir. Fen Liselerinin bölgesel olarak dağılımının sağlanması ve sayısının en fazla yedi (7) ile sınırlandırılması yoluna gidilmelidir. Aynı zamanda Fen Lisesi eğitiminin üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi biçiminde düzenlenmesi ve yükseköğretim ile doğrudan ilişkilendirilmesi gerekir. Bu

---

^(*) Bu raporda konunun daha karmaşık hale gelmesine neden olmamak adına, Genel Liselerin Anadolu Liselerine dönüştürülmesi şeklinde bir öneri getirilmekle birlikte, esasta kast edilen yükseköğretime hazırlayan Genel Lise ve Anadolu Liselerinin tek bir lise türü olarak yapılandırılmasıdır. Yeniden oluşturulacak bu lise türünün müfredatı ve bu lise türü içinde yer alacak programlar lisenin amaç ve işlevi doğrultusunda yeniden düzenlenebilir.

durumda Fen Lisesi genel bir lise türü olmaktan çok istisnai özellikleri olan çocuklara yönelik eğitim veren istisnai bir okul olacaktır.

Ortaöğretimde oluşturulacak etkili bir rehberlik sistemi çerçevesinde Fen liselerine üstün yetenekli öğrenciler Fen Liselerine yönlendirilmelidir. Az sayıda fen lisesinin olması ve fen liselerine giriş ile ilgili yeni bir düzenleme yapılması halinde, fen liselerine girişin ilköğretimin tamamını baskı altına almasından uzaklaşarak, az sayıda öğrenci bu liselere giriş için bir çabaya yönelecektir. Fen Liselerine öğrenci seçimi merkezi bir sınav ile yapılabilir. Toplam kontenjanı 700 civarında öğrenci ile sınırlı kalacak bir lise için sınava girecek öğrenci sayısı da kendiliğinden sınırlandırılmış olacaktır.

Diğer yandan **mesleki ve teknik eğitimin, mesleki yeterlikler ve meslek standartları çerçevesinde yeniden yapılandırılması** gerekir. Ortaöğretimde hangi alanlarda meslek eğitimi verileceğinin ve bu eğitimin karşılığının nasıl bir sertifikalandırma/yetkilendirme olacağının belirlenmesi ile meslek eğitimi gurubunda değerlendirilen bazı alanların ayıklanması uygun olacaktır. Mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılmasında meslek alanlarının gerektirdiği önkoşul niteliğinde bilgi ve becerilerin de yeniden tanımlanması ve meslek alanlarına özgü esnek bir yapılanmanın oluşturulması gerekir.

Mesleki ve teknik eğitime öğrenci seçimi sınav ile yapılabilir. Bu sınavın temel amacının meslek alanlarının gerektirdiği beceri ve yeteneklerin değerlendirilmesi ve öğrencinin yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmesi olmalıdır.

Bu düzenlemelere eş zamanlı olarak (a) mesleki ve teknik liselerin istihdam edilebilirliği sağlayabilecek şekilde niteliğinin geliştirilmesi (b) mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin kendi alanlarının devamı niteliğinde dört yıllık lisans programlarına devam etme olanağının geliştirilmesi ile mesleki ve teknik eğitim cazip hale getirilmelidir. Böylece, daha çok öğrencinin mesleki ve teknik eğitime yönelmesi sağlanabilir.

Son olarak Genel Lise eğitimi almış, ancak herhangi bir yükseköğretim programına girememiş ya da yükseköğretime geçiş yerine bir meslek alanına yönelmeyi tercih eden bireylerin meslek eğitimi almasını sağlayacak programların da mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları içinde sunulması gerekir. Böylece, Genel Lise mezunları için istihdam edilebilirliği sağlayacak, üniversite seçeneği dışında fırsatlar oluşturulabilir.

3.2.3. Ortaöğretimde kalite, erişim ve eşitliğin sağlanması

Ortaöğretimde üniversiteye hazırlayan tüm liselerin tek ad ve çatı altında toplanması ile mevcut elit okullar ayrımcılığı kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Öğrenci ortaöğretim kurumları içinde yükseköğretime hazırlayan Genel Lise ya da mesleki eğitim seçeneklerinden birine yönelecektir. Genel Liselere sınavsız, mesleki ve teknik eğitim veren liselere ise sınav ile öğrenci yerleştirilecek bir sistem oluşturulduğunda, sınavlar ve mevcut yapıdan kaynaklanan eşitsizlikler büyük ölçüde ortadan kalkacaktır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitime yönelen öğrencilerin kendi alanlarının devamı niteliğinde yükseköğretim programlarına geçişlerinin de sağlanması ile Genel Lise eğitimine yönelmenin azaltılması mümkün olabilir.

Ortaöğretimde eğitimin kalitesinin geliştirilmesi ve eşitliğin sağlanması birlikte değerlendirilmesi ve birlikte ele alınması gereken hususlardır. Eğitimde kalitenin geliştirilmesi öğrencilerin belirli liseler önünde yığılmasını engelleyecektir. “En yakın okul en iyi okul” ilkesinden hareketle, öğrencilerin en yakın liseye kayıt yaptırabilmelerinin sağlanması, ancak liseler arası başarı ve kalite farklılıklarının azaltılması ile mümkün olabilir. Liselerde eğitimin kalitesinin geliştirilmesi ve eşitliğin sağlanabilmesi için alınabilecek önlemler şunlardır:

- a. Tüm liselerde fiziki tesis, donanım ve eğitim teknolojiler alt yapısının ortak bir standarda kavuşturulması,
- b. Liselerin öğretim programlarında öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun ders ve program seçeneklerinin oluşturulması,
- c. Öğretmenlerin her öğrencinin kaliteli bir eğitime erişim ve öğrenme hakkını güvence altına almalarını sağlayabilecek bir anlayış ve mesleki donanıma sahip olmalarını sağlayacak bir mesleki gelişim programı çerçevesinde yetişmelerinin sağlanması,
- d. Liselerin akademik başarılarını izleme, değerlendirme ve geliştirmeye yönelik bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması,
- e. Başarısızlık riski yüksek birey ve sınıflara, eksiklikleri telafi etmeye yönelik destek programlarının uygulanması,

- f. Etkili bir bireysel, eğitsel ve mesleki rehberlik sisteminin oluşturulması ve öğrencilere rehberlik hizmetlerinin sağlanması.

Bu önlemlerin alınması ile okullar arası başarı farklılıkları en aza indirilerek, öğrencilerin yaşadıkları semtteki liseye ya da en yakın liseye yönelmeleri sağlanabilir.

3.3. Ortaöğretime geçişte SBS'nin kaldırılması

İlköğretim ve ortaöğretimde eğitim öğretimin geliştirilmesi ve başarıda okullar arasında ve her okulun kendi içinde başarı farklılıklarının azaltılmasına yönelik alınacak önlemlerle eş zamanlı olarak SBS uygulaması hemen ve bütünüyle kaldırılabilir. Çünkü yukarıda önerilen, ortaöğretimde yeniden yapılanmanın sağlanması ve kalitenin geliştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ile SBS'nin varoluş nedeni ortadan kalkacaktır.

Belirli sayıda ve zaten başarılı olan öğrenciyi Anadolu Liselerine toplamak gibi ayırım yaratan bir politika yerine, ortaöğretim çağındaki tüm öğrencilere iyi bir eğitim verme ve yabancı dil öğretme anlayışına dayalı eşitlikçi bir eğitim politikası benimsenebilir. Bu durumda her gün sayıları artan *Anadolu Liseleri açmak ve öğrencileri bu liselere girmek için yarıştırmak yerine Genel Lise eğitiminin ve programlarının Anadolu Lisesi programına dönüştürülmesi sınav gerekliliğini ortadan kaldıracaktır.*

Genel Liselerin Anadolu Liselerine dönüşmesi halinde her öğrenci aynı ölçüde yabancı dil öğrenme fırsatına sahip olacaktır. Anadolu Liselerinin üniversiteye girişte avantajlı durumu da ortadan kalkacağı için, liselere girişte bir yarışma ortamı ortadan kalkacak ve OKS/SBS benzeri bir sınava da gerek kalmayacaktır. Ancak Genel Liselerin tümünün Anadolu Liselerine dönüştürülmesi İngilizce öğretmeni açığı ile karşı karşıya kalınması sonucunu doğuracaktır. 2007-2008 öğretim yılında Genel Liselerde 49.685 derslik bulunmaktadır²². Genel Liselerin Anadolu Lisesine dönüştürülmesi durumunda her dört sınıf (9, 10, 11 ve 12. sınıf) için haftalık 16 saat ek İngilizce dersi yükü oluşacaktır^(*),²³. Her bir öğretmenin haftada ortalama 24 saat derse gireceği varsayıldığında, yaklaşık 8280 ek İngilizce öğretmeni gerekecektir.

Fen Liseleri için öğrenci seçilmesi gerekecektir. Ancak sayıları sınırlanarak, etkili bir rehberlik ile birlikte, Fen Liselerine giriş için daha yüksek kriterler oluşturulabilir. Bu

(*) Genel Liselerde dört yıl süresince toplam haftalık İngilizce ders saati 6 saat, Anadolu Liselerinde ise 22 saattir.

durumda Fen Liselerine giriş için hazırlık yapacak ve sınava girecek öğrenci sayısı oldukça düşük kalacaktır. Önemli olan nokta, Fen Liselerinin sayılarının sınırlı tutulması ve daha sonra yeni Fen Lisesi açılmamasıdır.

Mesleki ve Teknik eğitim veren liselere girişte ise, bir eleme/sıralama sınavı yerine, öğrencilerin belirli bir meslek alanının gerektirdiği temel beceri ve özelliklere ne düzeyde sahip olduklarını belirleyerek, öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun bir programa yerleştirmek amacıyla bir sınav yapılabilir.

Yukarıda belirtilen çerçevede SBS uygulaması tamamen ortadan kaldırılabilir. SBS uygulamasının kaldırılması ile eş zamanlı olarak, ilköğretim okulları ve liseler arasında makas açıklığını azaltmaya yönelik önlemler alınarak, öğrencilerin belirli okullara kayıt yaptırmak için yığılması önlenir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Okulda verilen eğitimin kalitesindeki yetersizlikler her yıl ülkemizde milyonlarca aile ve öğrenciyi çaresizlik içinde bırakmaktadır. Makul bir yaşam standardı sağlayacak bir eğitim fırsat ve olanağından yoksunluk, öğrenciler ve aileler için istatistiklerin bir parçası olmanın ötesinde yaşam kalitesi ile ilgili bir gerçekliktir. Temel sayısal ve sözel becerilerin kazandırılmasında yaşanan kalite sorunu, bireylerin istihdam edilebilirliğini, verimliliğini ve gelecekteki refah düzeyini etkilemektedir. Bireysel etkilerin yanında, bir bütün olarak değerlendirildiğinde sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın önkoşulu olan yetişmiş insan gücünün niteliğinin düşük kalması, ülkenin geleceği açısından bir tehdit oluşturmaktadır.

Ortaöğretime geçişte, sorunun temelinde, genelde eğitim sisteminde ve özelde ilköğretimde eşitsizlikler yatmaktadır. Eşitsizlikler bireylerin zorunlu eğitim hakları, zorunlu eğitimin anlamı ve gerekleri çerçevesinde ele alınmalıdır. Sorunun yalnızca SBS değil, SBS'yi ortaya çıkaran nedenler ile ilgili olduğu görülmektedir. Eşitsizlikler, ilköğretim düzeyinde (a) eğitime erişimde yetersizlikler, (b) fiziki kapasite yetersizlikleri, (c) eğitim alt yapısında yetersizlikler, (d) öğrenci başarısının düşük olması, (e) ilköğretim programları ve uygulama ile ilgili sorunlar, (f) rehberlik ve yönlendirme sorunları ve (g) yönetim ve denetim sorunları yanında, ortaöğretimin de yapılandırılma biçimi ve ortaöğretimde verilen eğitimin kalitesi ile ilgilidir. Soruna bu açıdan bakıldığında, aslında

sorunun sınavın nasıl yapılacağından daha güç ve karmaşık olduğu görülecektir. Bu güçlük, farkında olmadan sınav sisteminde değişiklikler yapmak gibi çok daha kolaycı çözümlere yönelmeye neden olmaktadır.

İlköğretim ve ortaöğretimde eşitsizlikler, aileleri daha başarılı öğrencilerin bir araya geldiği okullara yönelmek zorunda bırakmaktadır. Sonra, okullar “akıllı çocukların gideceği okullar” ve “diğer okullar” olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğal olarak, her anne baba çocuğunun “akıllı çocuklar” arasında okuması gerektiğini düşünmekte ve bunun için de ne gerekiyorsa onu yapmaktadır. OKS/SBS’de başarılı olmanın yolu olarak görülen, okulu ikinci konuma düşüren dersane ve özel dersler gibi seçeneklere yönelmektedir. OKS/SBS odaklı bir eğitim-öğretimin ise zorunlu eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinde önemli bir engel oluşturduğu bir gerçektir.

İlköğretimde (a) temel bilişsel becerilerin kazandırılmasında yetersizlikler, (b) öğrenci başarısında okullar arası ve okul içi eşitsizlikler, (c) bilişim teknolojileri altyapısı ve kullanımında yetersizlikler, (d) yabancı dil öğretiminde yetersizlikler, (e) öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitimde yetersizlikler ve (f) fiziki tesis, donanım ve altyapı yetersizlikleri gibi nedenlerle öğrenci başarısında okullar arasında ve okulların kendi içinde önemli ölçüde makas açıklığı oluşmaktadır. Bu makas açıklığı ile ortaöğretime geçişteki eleyici sistem bir araya geldiğinde, yoğun bir sınav baskısı oluşturmakta ve bu baskı öğrencilerin özel derslere ve dersanelere yönelmesine neden olmaktadır. Dersane, kurs ve özel ders ücretleri ailelere ağır bir ekonomik yük getirmesinin de ötesinde, ailelerin yaşamını etkileyerek psiko-sosyal bir travma oluşturmaktadır. Öğrenciler gelişimlerinin en kritik evrelerinden biri olan ergenlik döneminin sorunları ile baş etmeye çalışırken, bir de sınav baskısı ve stresi altında ezilmektedir.

Ortaöğretimin yapısındaki çarpıklıklar ve eşitsizlikler mevcut ortaöğretime geçiş sisteminin varlık nedenini oluşturmaktadır. Hem Genel Liseler hem de meslek liseleri kendi içinde, çağın koşullarına uygun olmayan, yapay bir parçalanmışlık ve türlere ayrılmışlık göstermektedir. Ortaöğretimin amaçları ve işlevleri yeniden değerlendirilip tanımlanmadan ve yeniden tanımlamaya uygun bir yapılanmaya gitmeden, ortaöğretime geçiş sorununun çözülmesi mümkün değildir. Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse, lise türlerinin neden var olduğunu ve gerekliliğini sorgulamadan geçiş sistemini çözümlenmeye çalışmak, artık geçerliğini kaybetmiş lise türleri için öğrencilerin nasıl seçileceğini belirlemek gibi anlamsız bir çabaya dönüşmektedir.

Bu raporda tanımlanan sorunların çözümünün eş zamanlı ve iç içe girmiş üç boyutu bulunmaktadır. Birinci boyutta ilköğretimde kalitenin geliştirilmesi ve eşitliğin sağlanması, ikinci boyutta ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve üçüncü boyutta ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesi yer almaktadır. Bu üç boyutta sunulan öneriler aşağıda sunulan çerçeve zamanlama içinde gerçekleştirilebilir.

Tablo 4.

Ortaöğretime Geçiş Sisteminin Yeniden Düzenlenmesi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar için Çerçeve İş-Zaman Çizelgesi

Yıl	Cözüm önerisi	Açıklamalar
2009	Ortaöğretime geçiş sisteminin yeniden düzenlenmesinin planlanması	(a) ilköğretimde kalite, erişim ve eşitlik sorunları, (b) ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve (c) ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesi için bir ulusal program ve yol haritasının oluşturulması; yapılacak çalışmalarda MEB dışında ilgili kamu kurum kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin de katılımlarının sağlanması
İlköğretimde nitelikli eğitime erişim, eşitlik ve kalite		
2009-2012	Öğrenci başarısının geliştirilmesinde içerik ve materyal geliştirme	Özellikle başarı düzeyi düşük öğrencilerin öğrenmelerini destekleyecek nitelikte içerik ve öğretim materyallerinin oluşturulması yoluyla tam öğrenmenin desteklenmesi
2009-2015	Okullar arası başarı farklılıklarının ve eşitsizliklerin azaltılması	Okullar arası başarı farkı ve eşitsizliklerin azaltılması burada öngörülen tüm çözüm önerileri ile ilgili olmakla birlikte, öncelikle (a) kaynak dağılımının dengelenmesi, (b) öğretmen dağılımında nitelik ve niceliksel olarak denge sağlanması, (c) öğretmenlerin mesleki niteliklerinin geliştirilmesi, (d) teknolojik altyapının dengeli biçimde geliştirilmesi, (e) başarısızlık riski yüksek öğrencilere yönelik destek programları oluşturulması
2009-2012	Bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi ve bilişim teknolojilerinin öğretim programları ile bütünleştirilmesi	Bilişim teknolojileri alt yapısının tüm okullarda asgari bir standarda kavuşturulması ve bilişim teknolojilerinin başarı desteklemesini sağlayacak biçim öğretim programları ile bütünleştirilmesi
2009-2012	İlköğretimi izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması	Öğrenci başarısının geliştirilmesinde alınabilecek önlemler ve müdahale alanlarını belirleyebilmek ve hızlı karar vermeyi sağlayacak verilerin teminini olanaklı kılacak bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması; sistemin müfredat uygulamalarının izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak biçimde ve bir karar destek sistemi olarak tasarlanması
2009-2012	Öğretmenlerin yeterliklerinin geliştirilmesi	Öğretmenlerin tüm öğrencilerin öğrenmesini sağlayacak yöntem, teknik ve becerileri kazanmaları ve geliştirmelerini destekleyecek bir sürekli yetiştirme programının uygulanması
2009-2020	Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanması	Erken çocukluk döneminde eğitim sağlanmasında özellikle eşitsizlikleri azaltıcı yönde bir politika oluşturulması ve başarısızlık riski yüksek nüfusa öncelikli olarak hizmet sağlanması; 10 yıllık süre içinde öğretmen açığı ve alt yapı sorunlarını çözerek okulöncesi eğitimde okullulaşma oranının %75'in üzerine çıkarılması

Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve ortaöğretimde kalite ve eşitliğin geliştirilmesi	
2009- Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin yeniden tanımlanması	Ortaöğretimin amaç ve işlevlerinin ülkenin ihtiyaçları, uluslar arası standartlar (ISCED vb.), uluslar arası mesleki yeterlikler ve meslek standartları gibi hususlar göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanması; yapılacak çalışmalarda MEB dışında ilgili kamu kurum kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin de katılımlarının sağlanması
2009- Ortaöğretimin yeniden yapılandırılması	Ortaöğretim kurumlarının yükseköğretime hazırlayan liseler ile mesleğe ve/veya yükseköğretime hazırlayan mesleki-teknik liseler biçiminde yeniden yapılandırılması; yükseköğretime hazırlayan Genel Liselerin tek lise türü altında toplanarak program çeşitliliğinin esas alınması ve mesleki teknik liselerin tek çatı altında toplanarak program çeşitliliğine göre örgütlenmesi; fen liselerinin ise sayıları sınırlandırılarak üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren istisnai liseler olarak değerlendirilmesi
2009- Ortaöğretimde kalite, erişim ve eşitliğin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> - Tüm liselerde fiziki tesis, donanım ve eğitim teknolojiler alt yapısının ortak bir standarda kavuşturulması, - Liselerin öğretim programlarında öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun ders ve program seçeneklerinin oluşturulması, - Öğretmenlerin her öğrencinin kaliteli bir eğitime erişim ve öğrenme hakkını güvence altına almalarını sağlayabilecek bir anlayış ve mesleki donanıma sahip olmalarını sağlayacak bir mesleki gelişim programı çerçevesinde yetiştirmelerinin sağlanması, - Liselerin akademik başarılarını izleme, değerlendirme ve geliştirmeye yönelik bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması, - Başarısızlık riski yüksek birey ve sınıflara, eksiklikleri telafi etmeye yönelik destek programlarının uygulanması, - Etkili bir bireysel, eğitsel ve mesleki rehberlik sisteminin oluşturulması ve öğrencilere rehberlik hizmetlerinin sağlanması
2009- Ortaöğretime geçişte SBS'nin 2012 bütünüyle kaldırılması	Yükseköğretime hazırlayan tüm Genel Liselerin aynı lise türü içinde toplanması ve bu liselerde Anadolu Liseleri türü bir program uygulanması 2010 yılı itibarıyla gerçekleştirilebilir. Ancak mesleki-teknik eğitim veren liselerle ilgili yeniden yapılandırmanın 2009-2012 yılı itibarıyla tamamlanması öngörüldüğünden; yükseköğretime hazırlayan Genel Liselere öğrenci yerleştirmede SBS uygulaması hemen 2010 yılında terk edilerek, sadece mesleğe ve/veya yükseköğretime hazırlayan liseler için yeni bir sınav/sınavlar düzenlenip, 2012 yılında mesleki eğitime öğrenci yerleştirmede yeni bir sistem uygulamaya konabilir.

Bu rapordaki çözüm önerileri, ortaöğretime geçiş sisteminin yeniden düzenlenmesi için sınavların ötesinde, ilköğretim ve ortaöğretimin bütünde ele alınmasını öngören bir yaklaşım ile geniş kapsamlı bir çerçeve içinde sunulmuştur. Bu kadar geniş kapsamlı bir çözümün ayrıntılarının ilgili tüm tarafların katılımı ile tartışılması ve olgunlaştırılması, çözümlerin gerçekçiliği ve uygulanabilirliği açısından olmazsa olmaz bir koşul olarak değerlendirilmektedir.

Türk Eğitim Derneği olarak, raporda sunulan çözüm önerilerinin Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretimin geliştirilmesi, eğitim öğretim üzerinde sınav baskısı ve mevcut geçiş sisteminin diğer yan etkilerinin ortadan kaldırılması ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılmasında yeni bir açılım sağlayacağına inanıyoruz. Türk eğitim sistemi ülkenin sosyal sermayesini öğrencilerin hangi liseye nasıl yerleştirileceğine odaklanmış ve genç kuşakların daha nitelikli eğitim almasına hiçbir artı değer katmayan bir ortaöğretime geçiş sisteminin sürekliliğini sağlama adına heba edemez. İlköğretim ve ortaöğretimde eğitim öğretimin niteliği geleceğimizi tehdit etmektedir. Türk Eğitim Sisteminin ivedilikle mevcut ortaöğretime geçiş sistemini terk etmesi ve eş zamanlı olarak da ilköğretimde kalite, erişim ve eşitliği sağlayacak, ortaöğretimde ise kalite erişim ve eşitliği güvence altına alacak bir yeniden yapılanmayı öngören çözümleri hayata geçirmelidir.

Kaynaklar

- ¹ OECD (2003). *Learning for Tomorrow’s World - First Results from PISA 2003*. Programme for International Student Assessment, OECD Publications, 2, rue André-Pascal, 75775 Paris Cedex 16, France.
- ² Karip, E. & Apaydın, Ç. (2007). İlköğretimde erişim ve eşitlik. 1. Ulusal İlköğretim Kongresi, 15-17 Kasım, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- ³ Eurydice (2008). Eurybase: The database on education systems in Europe, <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/EuryPresentation>, 06/09/2008 tarihinde erişilmiştir.
- ⁴ MEB (2006). ÖBBS 2004: İlköğretim Öğrencilerinin Başarılarının Belirlenmesi, İngilizce ve Bilgisayar Okuryazarlığı Raporu. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- ⁵ World Bank (2005). *Turkey—Education Sector Study: Sustainable Pathways to an Effective, Equitable, and Efficient Education System for “Preschool through Secondary School Education”*. Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region.
- ⁶ Türk Eğitim Derneği (2007). Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi, Ankara.
- ⁷ European Commission (2000). *European Report on the Quality of School Education – Sixteen Quality Indicators*. European Commission Directorate General for Education and Culture.
- ⁸ World Bank (2005). A.g.e.
- ⁹ European Commission (2004). Implementation of “Education and Training 2010” Work Programme, Working Group A “Improving the Education of Teachers and Trainers”

Progress Report. European Commission Directorate General for Education and Culture.

- ¹⁰ MEB (2006g). <http://hedb.meb.gov.tr>; 08.11.2006.
- ¹¹ Cotton, K. (1996). *School Size, School Climate, and Student Performance*. <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/10/c020.html>; 08.11.2006.
- ¹² Türk Eğitim Derneği (2007), A.g.e.
- ¹³ OECD (2003). A.g.e.
- ¹⁴ OECD (2007). PISA 2006 Science Competencies for Tomorrow's World, Programme for International Student Assessment, OECD Publications, 2, rue André-Pascal, 75775 Paris Cedex 16, France.
- ¹⁵ World Bank (2005). A.g.e.
- ¹⁶ Türk Eğitim Derneği (2007), A.g.e.
- ¹⁷ Serdar, S. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Ailelerinin Yaptığı Harcamaların Tür ve Miktarının Belirlenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (savunma aşamasında, tez danışmanı: Doç. Dr. Emin Karip).
- ¹⁸ Türk Eğitim Derneği (2007), A.g.e.
- ¹⁹ Serdar, S. (2008). A.g.e.
- ²⁰ Türk Eğitim Derneği (2007), A.g.e.
- ²¹ Türk Eğitim Derneği (2008). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara.
- ²² MEB. (2008). Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2007- 2008, http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2007_2008.pdf, 12/09/2008 tarihinde alındı.
- ²³ Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Orta Öğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgeleri ve Açıklamaları, http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=72, 12/09/2008 tarihinde alındı.